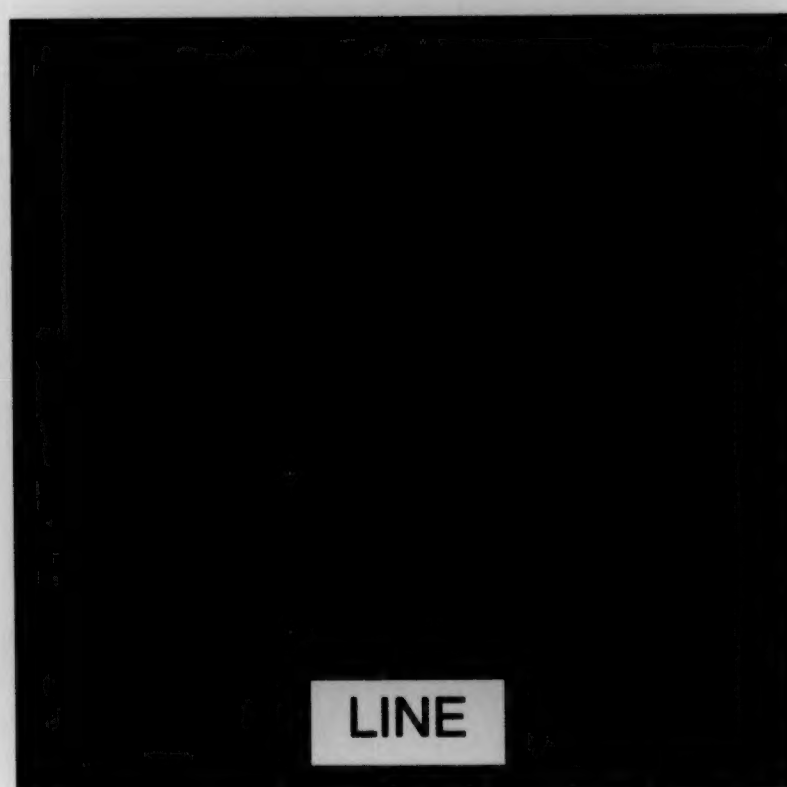
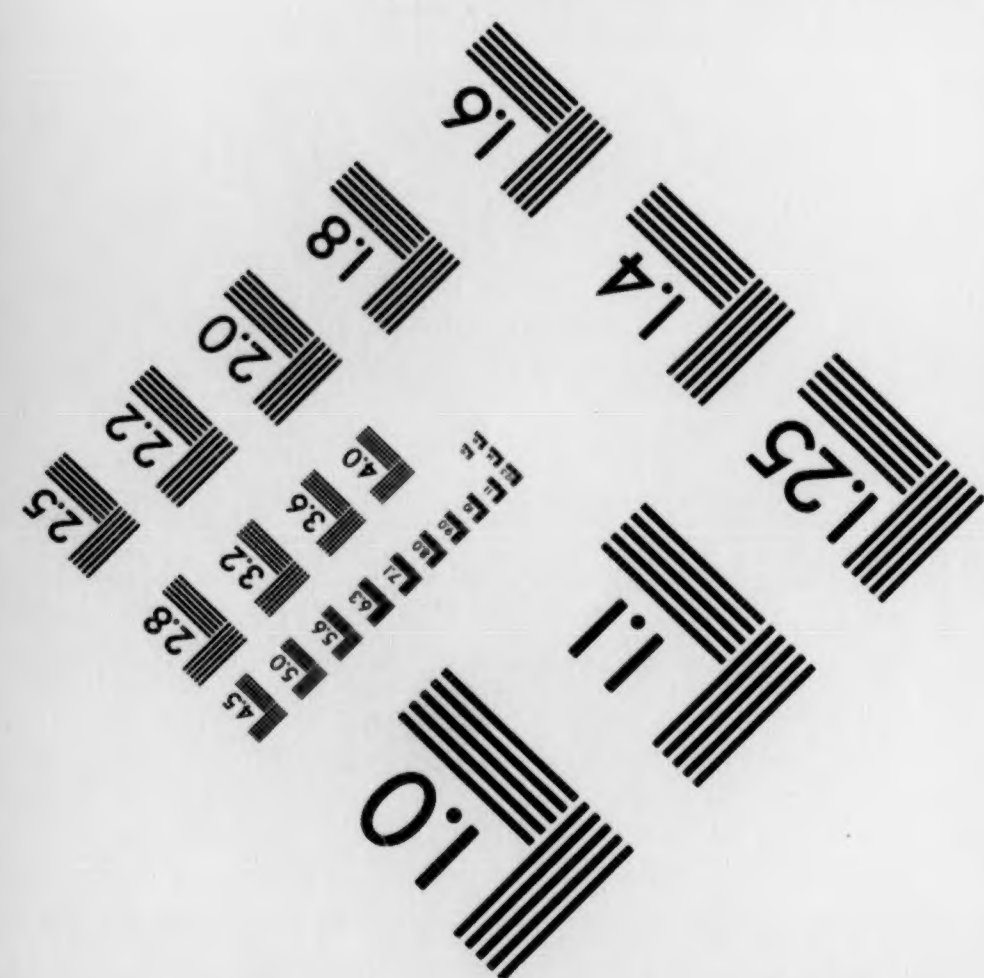
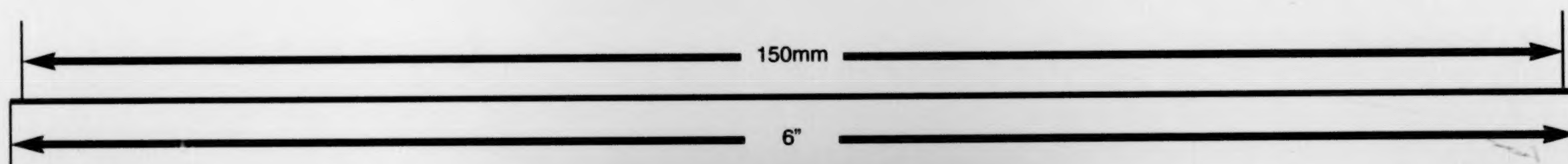
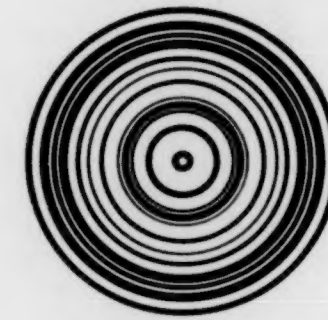
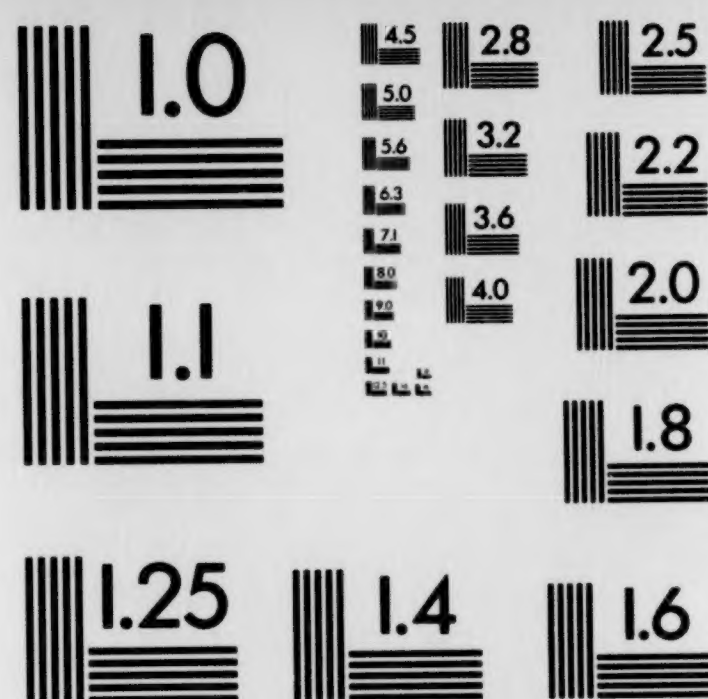
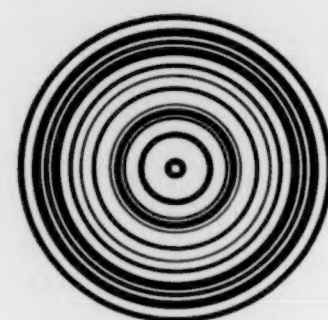
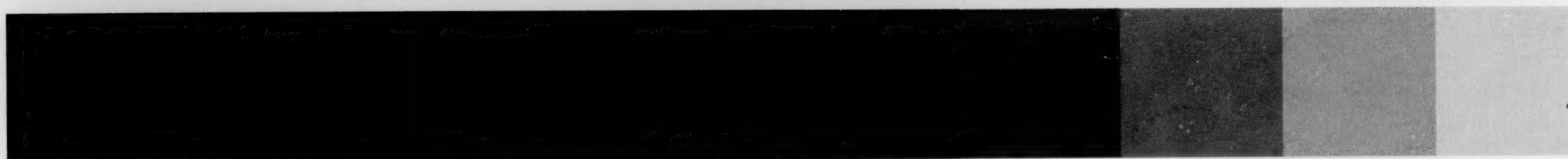
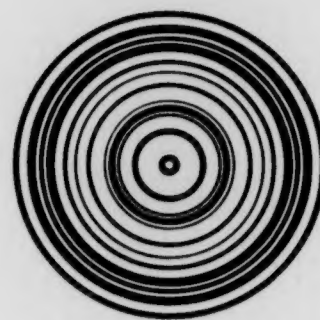
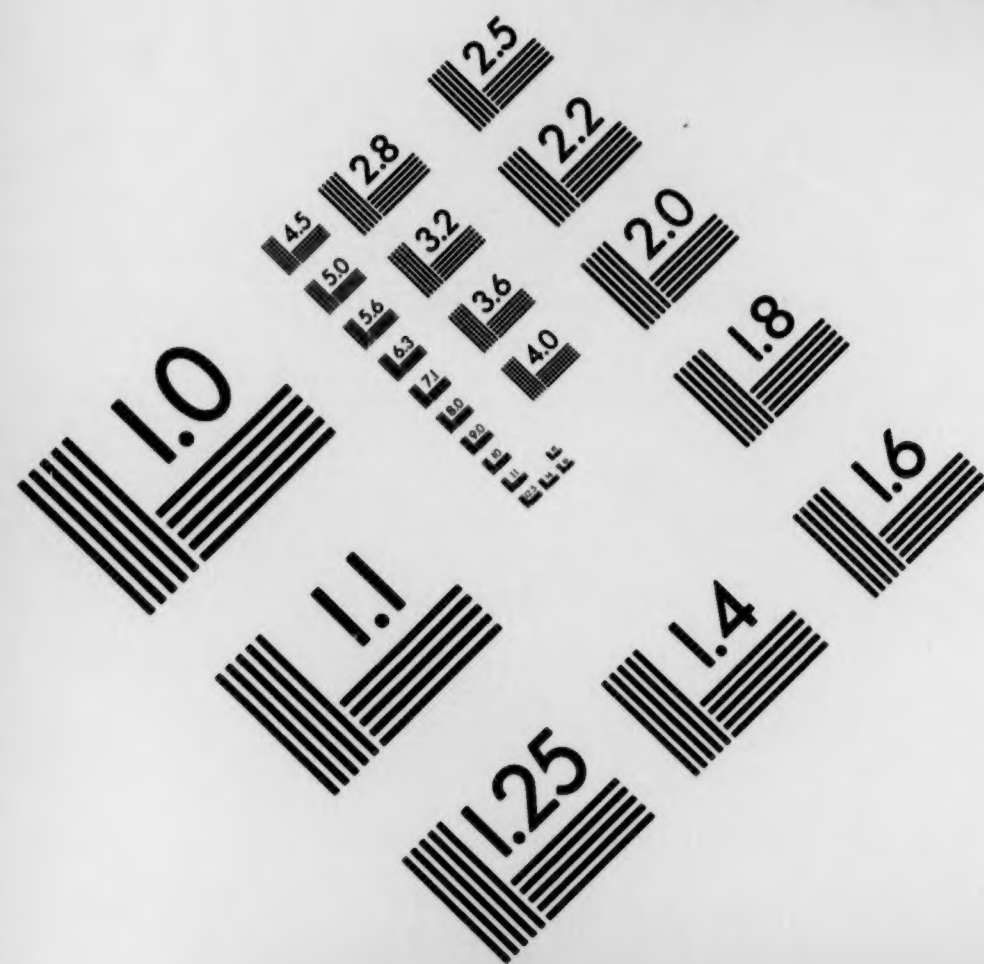

START

WEST HONOLULU, HAWAII

St. Lawrence

CONTROL TEST TARGET for Kodak Quality Monitoring

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww

Note: This target is intended for routine quality control checking and uniformity.

It is not to be used for certification of meeting any ANSI or ISO Standards for image quality requirements.

Note: To record background density, use a blank sheet of white paper.

Document Imaging
EASTMAN KODAK COMPANY
Rochester, New York 14650
1-800-232-8811

DOCUMENT
IMAGING

Microfilmed 2005
By the
Center for Jewish History

For
YIVO Institute
For Jewish Research

NEW YORK, NY

Reproduction may not be made
without permission.

YIDDISH DRAMA

PRESERVATION

PROJECT

YIVO
LIBRARY

REEL

Y-2005-1915.1

Djamant, Sz.

**A Yid tsvishn poyerim :
pyese.**

Lodzsh, 1948.

BIBLIOGRAPHIC RECORD TARGET
YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

Master negative Storage Number Y-2005- 1915.1

Djamant, Sz.

A Yid tsvishn poyerim : pyese.

Lodzsh : Yidish bukh, 1948.

64 p. ; 22 cm.

1. World War, 1939-1945--Drama. 2. Yiddish drama.—lcsh.
I. Poland-Lodz.

ID : NXYH02-B4412
CALL #: /26329

CC: 9114

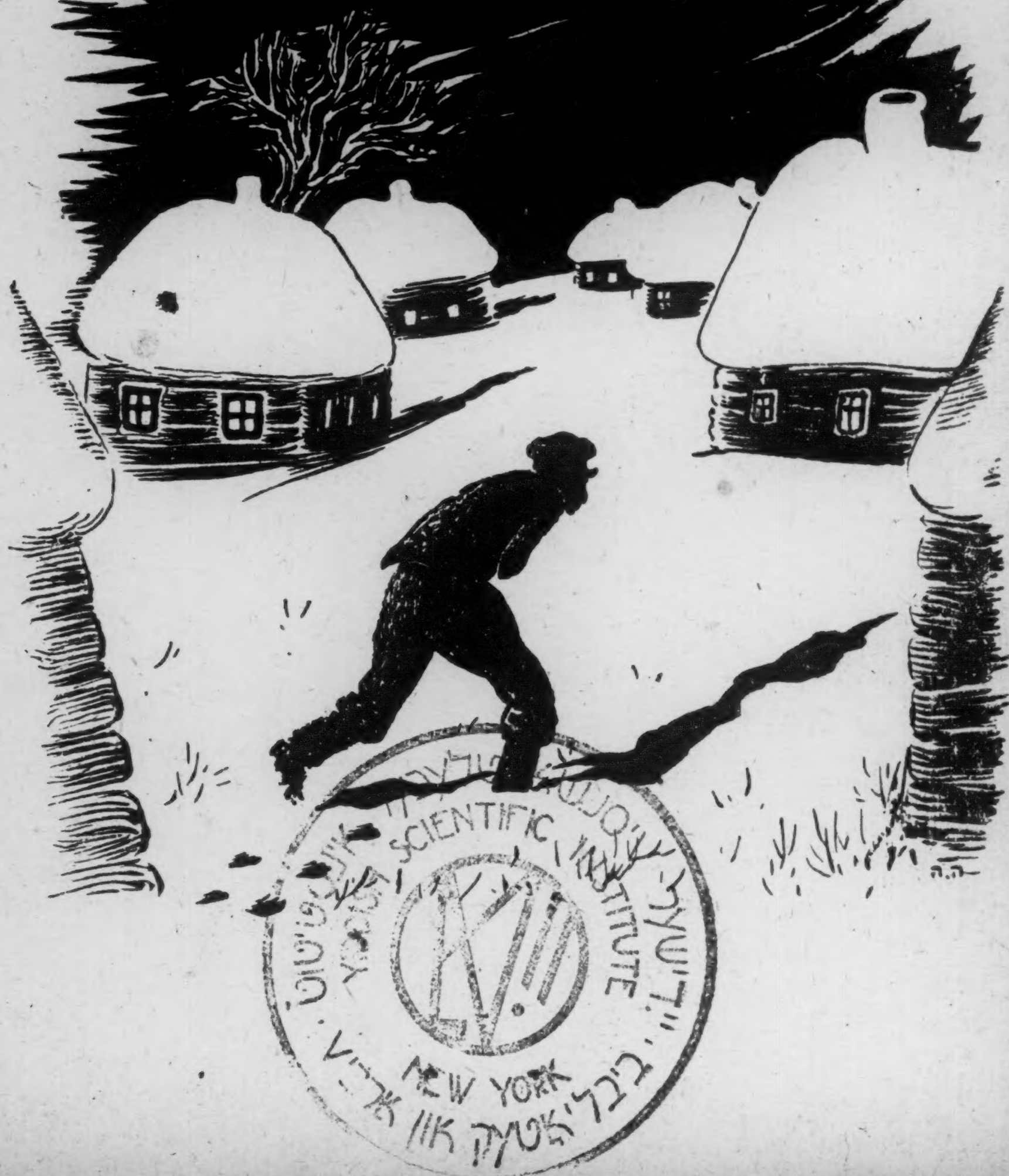
DCF: [HBR]

Reduction ratio

X 10.0

ש.ד'אמאנט.

א ייד צווישן פויערס

2/26329 (2)

אָסאָפּן געוואָרן אונטערזאָכט און אויסגעפֿונדן.

פ. צווייטע

ש. דיאמאנט

א ייד צווישן פֿיערן

פֿיערן

פֿאַרלאַג "ד'ש" - ב'ר"ן
לאָדזש 1948

פון פארלאג:

דער מהבר פון דער דאזיקער פיעסע, ש. דיאמאנט, איז
א יידישער שניידער-ארבעטער, וועלכער האט שוין לאנג בצנעה
זיך פארנומען מיט ליטערארישן שאפן, נאר מחמת באשיידנ-
קייט זיך נישט דערשלאגן צו דער עפנטלעכקייט.
די רעדאקציע פון פארלאג „יידיש-בוך“ האט אין ש.
דיאמאנט בוך אויסגעפונען ליטערארישע ווערטן.
ש. דיאמאנט האט א געפרעסטן יאָלאָג, וועלכער איז
כארעאקטעריסטיש פאר זיינע אַרויסגעבראכטע טיפן.
ש. דיאמאנט ווייזט אויך אַרויס די פּעיקייט איבערצוגעבן
דעפּליסטיש אין גלויבנסווייזן קאנקרעטע געשעענישן, אַרויס-
הייבנדיק דערביי אויף א נאטירלעכן אופן דאס היכטיקסטע פון
דער באַהאַנדלטער טעמע.
ש. דיאמאנט שפּראַך איז לעבעדיק און פשוט.
די פּראָבלעמען פון געזעלשאַפטלעכן, נאַציאָנאַלן און
ריין מענטשלעכן כאַראַקטער, וועלכע ער באַמיט זיך אַרויסצו-
הייבן אין דעם ווערק, זיינען אַרגומענטאָריש איינגעלידערט אין דער
אַקציע.
די פיעסע האט אויך די מעלה, וואָס איר טעמאַטיק איז
נישט בלויז אַקטועל, נאָר אויך ניי אין אונדזער ליטעראַטור און
זי לייגט זיך מיט אינטערעס.
צוליב די אלע אויפנאָמיסערע כּונטע מעלות, ווי אויך צו-
ליב א נאָנצער ריי סעענישע אייגנשאַפטן אירע - וועט די
דאזיקע פיעסע זיכער געפינען איר תיקון אויף דער יידישער
בינע.

הילע געצייכנט פון הענריק העכעקאנך

Sz. Djamant
Żydzi wśród chłopów
sztuka w 3-ch aktach
Wyd. „Idysz-Buch“ przy C.K.Ż.P.
Łódź — 1948
D-027833

פערזאנען:

קשישטשוק	- א פויער אין די פופציקער
מארינע	- זיין ווייב
נאסטקע	- זייער טאכטער
פעלעק	- זייער זון, א פארטיזאן
יוזעפאט	- א פויער, קשישטשוקס א שכן
קאנאך	- " " " "
א ייד.	
יונגע מיידלעך	- נאסטקעס חברטעס
דער סאלטיס פון דארף	- א רייכער פויער
פוערטעס און קינדער	
יידישע פרוי	
פארטיזאנער	

ערשטער אקט.

(סיקומט פאר מלחמה-צייט אין א קליין דערפטלע אין אן ארעמער שטוב.
קשישטשוק, פעלעק און נאסטקע באהאלטן פראדוקטן אין א גרוב, פאר-
טייבן אים און דוקן ארויף א הילצערן בעט אויף דעם ארט)

קשישטשוק: א באלייערע וועלן זיי קריגן, און נישט קיין ווייץ!
פעלעק: מיט קרענק זאלן זיי זיך אנפרעסן!
נאסטקע: גענוג שוין אוועקגעפירט. מ'האט נאָרנישט באדארפט
געבן.

קשישטשוק: חכמה! נאָרנישט! די באלייערעס וואלטן ס'דאָרף פאר-
ברענגט. די פויערן אין זייער הינטישן לאַנד אַריין פאר-
טריבן... נאָר דו, נאסטקע, שווייג, דו הערסט? שווייג, רעד
זיך נאָר נישט אַרויס פאר די טיידן.

נאסטקע: אז אלע באהאלטן.
קשישטשוק: אלע באהאלטן, און אלע שווייגן, און דו — די צונג
הינטער די ציין!

נאסטקע: (באליידיקט) אז דער טאטע האָט פאר מיר מורא
האָט ער באדארפן באהאלטן איך זאל נישט וויסן.

פעלעק: שוין זיך באליידיקט! אז מען זאָגט דיר שווייגן, איז
שווייגן. און וועגן מיר אויך קיין פירש נישט.

נאסטקע: (באליידיקט) אז נאָר מע האלט מיר אין איין אַנזאָגן
— די מאמע, דער טאטע און דו אויך.

קשישטשוק: ווייל די צונג איז היינט דער גרעסטער שונא,
און ביי מיידלעך זיינען לאנגע צינגער.

נאסטקע: (באליידיקט) טאָ היט זיך פאר מיר.

קשישטשוק: פאר קיין אייגענעם נגב קען מען זיך נישט אויס-

היטן, מיט אלעמען באהאלטן זיך פאר דיר קען מען נישט.
שווייג און גענוג.

נאסטקע: און פון וואנען וויסט איר, אז איך דערצייל?
קשיטשוק: קיינער זאגט דיר נישט, אז דו דערציילסט.

נאסטקע: איז צו וואס די רייד?
פעלעק: דאס ווארנט מען דיר. מע דערמאנט דיר יעדען טאג,
זאלסט נישט פארגעסן, אז מיט איין ווארט קענסטו אונדז
אלעמען אומברענגען: דעם טאטן, מיר און די מאמען און
זיך אליין אויך.

נאסטקע: הלוואי וואלט איך שוין שטום געווארן.
קשיטשוק: הער אויף. דאס ווארנט מען דיר — דו נע-
דענסט דאך, וואס דיין חברטע האט זיך געכטן אלץ אַנ-
דערציילט וועגן איר ברודער.

נאסטקע: איך בין נישט קאשקע.
פעלעק: דאס וויל מען טאקע פון דיר, אז דו זאלסט נישט ווין
ווי יענע.

נאסטקע: אז איר קלער נאך פון איין זאך, איר דארף שווייגן,
איך טאך נאךנישט דערציילן.

פעלעק: איז גוט, אויב דו טראכסט אזוי.
קשיטשוק: גיי ווארף אריין אונטער דער ליטע א ביסל
היי.

נאסטקע: איך?
קשיטשוק: יא. דו.

נאסטקע: כ'האב מורא, ס'איז שוין פינצטער.
קשיטשוק: גיי, אז איר הייסט דיר, און קיין לאמטערן אַנצינדן
דארף מען נישט, די טיילוואגנים קענען אַנלויפן. א מויד
פון ניינצן יאָר, און האט מורא אין שטאל אריינגיין אן דעם
לאמטערן. נו, גענאנען!

נאסטקע: אז נאך מע טרייבט מיך (נייט ארויס).
קשיטשוק: (נאך א רגע שווייגן) נאך היינט ביינאכט?

פעלעק: יא.

קשיטשוק: אין אזא זאוויע?

פעלעק: אין אזא פאנגאדע איז זיכערער, זיי האבן מורא די געז-
ארויסצושטעלן.

קשיטשוק: די מאמע זאל נאך אַנקומען.

פעלעק: וואס טוט זי דאָרט אזוי לאנג היינט?

קשיטשוק: כ'ווייס נישט, ס'איז שוין אַוונט, און זי איז
נאך נישטאָ. זי האט באהארפן צו לאָזערן אריינגעבן אביסל
עסנווארג (ביידע פארוויכערן). און אפשר וואָלטו היינט
אין דער היים געזעסן? הא?

פעלעק: ווי אזוי?

קשיטשוק: נאך פשוט, אין בעט זיך לייגן.

פעלעק: ניין, טאטע, קאזשיק האט מיר היינט געזען, אלץ איז
אפגערעדט, צוגעגרייט. אויב אלץ וועט גיין גוט, וועל איך
נאך היינט ביינאכט צוריק זיין... קוים נישט... (א וויילע
שווייגן), פארגעדענק — ביי דער אלטער ליפע, פינק טריט
צו אונזער שטוב, איז אלץ באגראבן, וועסטו ארויסגעבן.

קשיטשוק: זון מינער, ווי שרעקלעך!

פעלעק: גיי שוין. פאר דעם וואס טוט נאךנישט איז שרעק-
לעך. שוין צוגעוויינט. זאלסט זען ווי זיי לויפן — ווי דו
האָזן, נאךנישט די זעלבע ווי בייטאָג. (נאך א וויילע
שווייגן) דער מאמען דארפסטו נאךנישט זאָגן.

קשיטשוק: זי פארשטייט שוין אליין — צו אַפּט פאַר-
שווינדסטו.

פעלעק: מען מוז, טאטע, וואָלטן אלע דאָס געטאָן, וואָלט א סך
בעסער געווען — זיי וואָלטן נישט אזוי פריי גערויבט און
געמאָרדעט.

קשיטשוק: נישט אלע פארשטייען דאָס.

פעלעק: אין דעם טאקע גייט עס.

נאסטקע: (קומט צוריק אריין). פינצטער היינט. כ'ווייס נישט

ווי אזוי די מאמע וועט אהיימקומען אין אוא נאכט אן א
לאמטערן.

פעלעק: זי איז אליין?

נאסטקע: נישט אליין, מיט נאך באבעס. ס'איז היינט זייער
א פינצטערע נאכט.

פעלעק: אזי נישט אליין.

קשישטשוק: (דרייט זיך ארום פארדאנהט. קוקט ארום
דורכן פענצטער) כ'פארשטיי זיי נישט — אן קעפ — צו
וויסן זיי דען נישט, אז ס'איז היינט נישט גלייך צו ניין
ביינאכט?

נאסטקע: זי וועט זיכער אנטקויפן שיינע זאכן.

פעלעק: וואס פארא זאכן?

נאסטקע: נו, דו ווייסט נישט? ביי די יידן. פאר א ביסל קאר
טאפל, צי פאר א קעפל קרויט גיבן זיי אוועק די שענסטע
קליידער.

פעלעק: (בייז) נאר! וואס דיר ליגט אין סאפ אלץ! שיינע
קליידער... ווארט נאך צו, אז זיי וועלן זיך אפפארטיקן מיט
די יידן, וועלן זיי זיך צו אונדז נעמען.

נאסטקע: פארוואס עפעס צו אונדז?

פעלעק: פארוואס צו די יידן?

נאסטקע: ווייל זיי זיינען יידן.

פעלעק: און צו אונדז, ווייל מיר זיינען פאליאסן, און צו די
רוסן, ווייל זיי זיינען רוסן, און צו די פראנצויזן, ווייל זיי
זיינען פראנצויזן. אויב מיר אלע וועלן זיי נישט אומ-
ברענגען, וועלן זיי אונדז אומברענגען.

נאסטקע: פארוואס?

פעלעק: ווייל זיי זיינען פאשיסטן.

נאסטקע: דו רעדסט אזוי, אז ווער קען דיר פארשטיין.

קשישטשוק: ווארט צו, אז די בידע וועט דיר אונטער דער
הויט אריינקריכן, וועסטו שוין אלץ פארשטיין. (מע הערט

פון דער נאס א פיפן. פעלעק מיט קשישטשוקן קוקן זיך
איבער. נאסטקע באטראכט זיי ביידע. פעלעק ניט ארום.)

נאסטקע: טאטע!

קשישטשוק: וואס ווילסטו?

נאסטקע: לאז אים נישט גיין.

קשישטשוק: פארוואס עפעס נישט לאזן? ער איז נישט קיין
מויד און שוין נישט קיין יינגל.

נאסטקע: לאז אים נישט, טאטע. האלט אים איין — ער גייט
זיך שלאגן מיט די דייטשן.

קשישטשוק: שטיל! קיין ווארט נישט מער! ווער האט עס
דיר דערציילט?

נאסטקע: כ'ווייס אלץ. דאס נאנצע דארף ווייסט.

קשישטשוק: זאלן אלע וויסן, נאך דו זאלסט שווייגן. אז מע
וועט דיר עמעצער פרעגן, זאלסטו טענהן, אז ער גייט אין
ערנעק נישט, אז ער זיצט אין דער היים.

נאסטקע: די דייטשן קענען אים נאך דערשיסן.

קשישטשוק: ער האט אויך געווער.

נאסטקע: פארוואס לאזטו אים גיין?

קשישטשוק: שטיל זיי! דו וועסט נישט פארשטיין. אז ער
גייט, ווייסט ער וואס ער טוט. אז ס'וועט קומען די צייט,
וועל איך אויך...

נאסטקע: כ'וועל דערציילן דער מאמען.

קשישטשוק: און די מאמע וועט גיין.

נאסטקע: (מיט פארווונדערונג) די מאמע אויך?

קשישטשוק: הא? שטיל! (קוקט ארום דורכן פענצטער) גיי
אין ערנעק נישט ארום. איך וועל אנטקעגנגיין דער מאמען.
פארקויטל זיך און לאז קיינעם נישט אריין. ווער ווייסט,
וועלכע רוחות שלעפן זיך ארום אין אזא נאכט. (ער נעמט
א שטעקן און לאזט זיך ארויסגיין, קערט זיך אום — נעמט
א לאנג מעסער, באטראכט עס, דוקט אריין אין כאלעווע).

נאסטקע: מאמע!

קשיטשוק: וואס?

נאסטקע: דו גייסט אויך?

קשיטשוק: הא?

נאסטקע: מיט פעלעק?

קשיטשוק: היינט נאך נישט — אויף זיי גייט מען נישט מיט

קיין מעסער. כ'ניי אנטקענן דער מאמע.

נאסטקע: איז צו וואס דארפסטו דאס מעסער?

קשיטשוק: ווער ווייסט וואס פארא טייל ס'קען זיך טרעפן.

פארמאך אויפן סקאבל (גייט ארויס).

נאסטקע: (פארטראכט זיך א וויילע). אז איך פאר-

שטיי נאָרנישט (מע קלאפט אין דער טיר) ווער איז דאָרט?

(עפנט די טיר) קום, קום אריין, אלײן איז א פחד צו זיצן,

אלע זיינען ביי אונז אוועק. די מאמע איז נאך פון שטאט

נישט צוריקגעקומען, איז דער טאטע אנטקענגענאנגען.

קאשקע: און פעלעק ווו איז?

נאסטקע: פעלעק — א, ער איז אויך אנטקענן... גענאנגען...

קאשקע: דו זאגסט ליגנט. כ'ווייס ווו פעלעק איז אוועק. מיט

מיין ברודער, דורך דער העבערסקע. כ'ווייס, כ'ווייס אלץ. זיי

האָבן מיר אָנגערעדט, כ'זאָל מיטגיין. מע דארף האָבן מייד-

לעך, זאָגן זיי, טאָמער וועט זיין פארווונדערטע, דארף מען

זיי די וונדן פארבינדן.

נאסטקע: פארוואס ביסטו נישט גענאנגען?

קאשקע: כ'האָב געפרעגט דער מאמע, האָט זיך אויף מיר אָנ-

געשריען, די שיד צוגענומען, דער פאלטן באהאלטן. און

דו וואָלסט גענאנגען?

נאסטקע: ניין! אין אזא פינצטערע נאכט, אין א זאווערובע.

בייטאָג וואָלט איך אפשר גענאנגען.

קאשקע: כע-כע-כע — נאך דו, נאך ביינאכט אין אזעלכע

זאווערובעס גייען זיי. ביינאכט קענען זיי טון מיט די דייטשן

וואָס זיי ווילן. ביינאכט, זאָגט קאזשיק, זיינען די דייטשן

נאָרנישט, זיי מאַכן אין די הויז...

נאסטקע: מיין טאטע האָט געזאָגט, אז ער וועט אויך גיין, און

די מאמע, און איך. אמת?

קאשקע: קאזשיק זאָגט אויך אזוי, אז דאָס גאנצע דאָרף, אלע,

דאָס גאנצע לאַנד וועט גיין אויף די דייטשן.

נאסטקע: ביינאכט?

קאשקע: נאך דו, אז אלע וועלן גיין, וועט מען שוין קענען גיין

בייטאָג. מע וועט זיין א סך, זאָגט מיין ברודער, מער ווי

זיי, א סך מער, מיליאָנען.

נאסטקע: ווען וועט דאָס געשען?

קאשקע: קאזשיק זאָגט — שוין נישט לאנג. ער דערציילט, אז

אפילו יידן שלאָגן זיך שוין אויך.

נאסטקע: די גראבאָוויצער שלאָגן זיך נאָרנישט, מע הרגעט

זיי ביסלעכווייז אויס, און די איבעריקע שטארבן פון הונ-

גער. געדענקסט וויפל זיי זיינען עס געווען. כ'דערמאָן זיך,

אז ס'פלעגט קומען א שבת פארנאכט, פלעגן זיך דאָרט

אָרומשפּאַצירן פאַרלעכווייז ביים שלאָס, אָדער אָרום אַלטן

צמענטאָזש, די מיידלעך אין ווייסע קליידער און די בחורים

אין שוואַרצע גארניטורן. דו ווייסט, איצט מען שוין זאָגן

דעם גאנצן אמת. איך האָב זיי נאָרנישט פיינט געהאט.

וואָרום פארוואָס? צי האָבן זיי אונז שלעכטס געטון? אזעל-

כע שטילע זיינען זיי געווען — און ווי שוין זיי האָבן

גערעדט.

קאשקע: יא, טאקע א שאַד. נאך וואָס קענען מיר זיי העלפן.

אז די דייטשן הרגענען זיי.

מיידל: (קומט שנעל אריין) א, קאשקע! דו ביסט אויך דאָ?

זעט נאך, קוקט מיר נאך אָן! שיינע שיד? אזעלכע האָב איך

דאָס ערשטע מאל אין לעבן. שיינע? און וואָרעם זיינען זיי,

דער פום איז ווי אין אן אויוון.

נאסטקע: ווו האסטו זיי גענומען?

מ"דל: די יידן ווייסן שטענדיק וואס גוט איז, וואס שוין גע-
דענקסט פאר דער מלחמה ווי זיי פלעגן זיך אנטוין? פאר
א וויאדער קארטאפל — פארפרוירענע, כע-כע-כע! אז זיי
קוקן גארנישט, ס'מעג זיין פארפרוירענע, קליינע ווי פאר
די חוירים. אלץ נעמען זיי, אלץ איז פאר זיי גוט. כע-כע-כע!
קאשקע: פע! נישט שוין! וואלסט כאטש גוטע געגעבן, נישט
פארפרוירענע. פאר א חזיר בלויז איז אלצאיינס — גוטע צי
פארפרוירענע.

מידל: זיי איז איצט אויך אלץ איינס.

קאשקע: זיי זיינען דאך מענטשן און נישט קיין חוירים, און
דו דארפסט זיך שעמען אזוי אפצונארן. דאס איז גלייך
ווי דו וואלסט די שיד ביי די יידן געגנבעט.

מ"דל: אזוי?

קאשקע: אזוי!

מ"דל: דיר מוז אוודאי דיין ברודער אזוי אויסלערנען רעדן.
קאשקע: אפשר געפעלט דיר נישט מיין ברודער? ער וויל אפילו
נישט קוקן אויף אזעלכע ווי דו.

מ"דל: אזוי?

קאשקע: אזוי.

נאסטקע: נו, הערט זיך אויף צו קריגן. א, וואס פארא שיינע
שיד! כוואלט אויך אזעלכע... (מידל לויפט ארויס בא-
ליידיקט).

קאשקע: טפן, א פאסקודניצע, א לארווע...

קשישטשוק: (קומט אריין) וואס שרייט איר דא?

נאסטקע: און די מאמע נישט געטראפן?

קשישטשוק: ניין, פארפאלן געווארן, ווייזט אויס.

נאסטקע: אז דו האסט זי אליין געשיקט.

קאשקע: איך גיי שוין, די מאמע איז אליין אין שטוב.

נאסטקע: ווארט, כוועל דיר א ביסל אפפירן.

קשישטשוק: נאסטקע!

נאסטקע: כ'נעדענק טאטע. (נאסטקע און קאשקע גייען ארויס).
קשישטשוק: קום באלד צוריק. מע דארף זיך נישט וולוטשען
אין די פינצטערע אונטן. (ער נעמט ארויס פון כאליעווע
דאס מעסער, באטראכט עס, לייגט עס אוועק, פארזיכערט,
קוקט ארויס דורכן פענצטער, פארזעהנט עס זארגזאם. מע
קלאפט אין טיר). אריין!

סאלטיס: א גוטן אונט דיר, מיכאל. וואס עפעס אליין גאר?
און ווו זיינען עס דיניקע אוועק? נישט די באבע, נישט
נאסטקע, נישט פעלעק — און אליין זעסטו אויס ווי פאר-
זארגט?

קשישטשוק: זיך און דו זיך אפ. ביסט פארסאפעט, זע איך.
דערצייל, וואס ברענגט דיר אין אזא פאגאדע צו מיר?

כאלטיס: אז אלע צרות ליגן אויף מיין קאפ.

קשישטשוק: אז מע וויל זיין דער עלטסטער פון דאך.

סאלטיס: אז מע וויל, זאגסטו?

קשישטשוק: נו, יא. אז מען וויל.

סאלטיס: ווער האט דען געוואלט? זיי האבן פשוט באפוילן
און גענוג.

קשישטשוק: פארוואס האבן זיי מיר נישט באפוילן?

סאלטיס: (שפאנט ארום) נו, דו ווייסט דאך, די שענסטע כא-
טע. ווי נאך זיי באווייזן זיך אין דאך איז גלייך צו מיר.

קשישטשוק: נו, יא. גלייך צו דיר.

סאלטיס: וואס יא?

קשישטשוק: האסט דאך אליין נאך וואס געזאגט, ווי נאך זיי
באווייזן זיך אין דאך, איז גלייך צו דיר.

סאלטיס: ווער גלייך צו מיר?

קשישטשוק: נו, ווער? די דיטשן.

סאלטיס: א, יא טאקע גלייך צו מיר — אבער נישט וועגן דעם
האב איך געוואלט מיט דיר רעדן.

קשישט שווק: וועגן וואס דען?
סאלטיס: וועגן קאנטינענט, וועלכן דו דארפסט צושטעלן.
קשישט שווק: כ'האב שוין אלץ צוגעשטעלט.
סאלטיס: אלץ? (ער נעמט ארויס א פאפיר, הייבט אן ליענען)
ווייץ — דריי צענטנער, קארן...
קשישט שווק: האסט נישט וואס אויסצורעכענען. כ'האב שוין
נישט מער קיין ווייץ, נישט קיין קארן. האסט מיר, א פינף-
מארגינק, מער אָנגעשריבן, ווי די רייכע, ווי די, וועלכע האָבן
צו צוואנציק מארג.
סאלטיס: איך האָב אָנגעשריבן?
קשישט שווק: ווער דען, אויב נישט דו?
סאלטיס: זי, די דייטשן.
קשישט שווק: דאָס ווייסט מען — דו האָסט געזאָגט, און זיי
האָבן געשריבן.
סאלטיס: ווער דען זאָל געבן? איך אליין זאָל געבן? אינגאנצן
אוועקגעבן? אפשר אלץ וואָס איך פארמאָג אוועקגעבן —
פאר דיר? פאר אלע? פארן גאנצן דאָרף? אלע רעדט איר
אזוי, פון ערשטן ביזן לעצטן. אלע האָט איר באַגראָבן, באַ-
האַלטן — און איר האַלט אירן איין וויינען, אז איר האָט גאָר-
נישט. און זיי, די דייטשן, ווילן פון גאַרנישט וויסן, שיגדן
פון מיר די הויט. גיב, זאָג זיי, מיט גוטן, ווען נישט, וועלן
מיר אליין נעמען. און אז מיר וועלן אליין נעמען, וועט ערגער
זיין. וועלן מיר אלץ צונעמען — גאַרנישט איבערלאָזן.
קשישט שווק: יא, זיי האָבן שוין אלץ צונענומען, אז איך האָב
שוין נישט פאר זיך.
סאלטיס: (אויפגערענט) נו — גוט, אלע רעדט איר אזוי. דאָס
גאַנצע דאָרף אויפגעבונטעוועט, נישט צו געבן, באהאַלטן,
פארקויפן. כ'ווייסט ווער דאָס האָט געבונטעוועט, כ'ווייסט גאַנץ
גוט — דיין זונדל מיט דער קאַמפאַניע, מיט קאזשיקן. מירן
זען, צו וואָס איר'ט דאָס דאָרף דערפירן, מירן זען.

קשישט שווק: וואָס עפעס מיין זון? וואָס האָסטו זיך אויף מיר
אָנגעזעצט? פארוואָס גיבן נישט די רייכע, די צוואַנציק-
מאָרגינקע?
סאלטיס: זיי האָבן שוין זייערס אָפגעגעבן.
קשישט שווק: מע ווייסט גאנץ גוט, אז דו האָסט א צוואַנציק-
מאָרגינק מיט א פינף-מאָרגינק פאר גלייכע פארשריבן.
סאלטיס: ווער זאָגט דאָס? אָט זע, אָט איז אלץ פארשריבן,
נא, לייען.
קשישט שווק: וואָס וועל איך דאָרט ליענען. כ'האָב מער נישט
צו געבן, כ'וועל אליין אין פשעדנווועק פגן פאר הונגער.
סאלטיס: וואָס קען מען מאכן? ס'איז מלחמה! זיי באפעלן, נישט
מיר. געדענק, וואָס איך וואָרן דיר. ביסט מיין שכן. מיר קע-
נען זיך נאָך פון בחור'צייט אָן, און איר בין דיר געטריי.
קשישט שווק: כ'ווייסט שוין אלץ. פאר דער געטריישאַפט דאָנס
איך העפלעד.
סאלטיס: כ'זע, אז דו ווילסט מיך אפילו נישט אויסהערן, אז
דיין זונדל האָט דיר גוט אונטערגעבונטעוועט.
קשישט שווק: סאלטיס! הער אויף מיט מיין זון — הערסטו?
סאלטיס: כ'הער, נו גוט. (זעצט זיך). הער'זשע אויס, וואָס
ס'האָט געטראָפן. אין טשאַרטאָרי איז דער סאלטיס ארומגע-
לאָפן אויך אזוי ווי ביי אונדז פון איין כאַטע צו דער צוויי-
טער. געווארט, געבעטן, געגעבן צו פארשטיין, אז דעם גאנצן
קאנטינענט דארף מען זיי אָפגעבן מיט גוטן. וואָס קען מען
מאכן? ס'איז קריג. זיי האָבן אונדז צעקלאַפּט, זיי זענען
שטארקער פאר אונדז, די גאַנצע וועלט נעמען זיי איין, די
גאַנצע וועלט ציטערט פאר זיי. איז ווי? ווילן מיר זיך, קליי-
ניקע פויערימלעד, בונטעווען? מע דארף געבן מיט גוטן —
און אן עס. נאָר דאָרטן, אין טשאַרטאָרי, זענען אויך געווען
אזעלכע חכמים, ווי ביי אונדז, און האָבן דאָס גאַנצע דאָרף
אונטערגעבונטעוועט נישט צו געבן. זענען די דייטשן

אראפגעקומען מיט הינט אזעלכע, וואס דערשמעקל ווו אלץ
איז באגראבן, זיי האבן די גאנצע תבואה צוגענומען, דאס
דארף אונטערגעצונדן, די פויערים צו זיך דארט אוועקגע-
טריבן און — האס סאמע שרעקלעכסטע — די בונטאוויטשי-
קעס אויפגעהאנגען.

ק ש י ש ט ש ו ק : און מיטן סאלטים וואס איז געשען? אויך זיין
כאטע איז פארברענט געווארן? און אים האט מען אויך
פארשיקט?

ס א ל ט י ס : ניין, חלילה, גאט באהיט! דער סאלטים האט זיין חלק
אפגעגעבן, איז זיין שטוב גאנץ געבליבן. אים האט מען גע-
לאזט ווייטער וווינען, נישט פארטריבן, אים מיט נאך עטלעך
כע, וועלכע האבן דעם קאנטינגענט יא אפגעגעבן און וואס
האבן קיין שום שיכות נישט מיט די גארטנים, וואס מיינען
אז זיי זענען קלוגער פון דער גאנצער וועלט. א וועלט, א
וועלט האבן זיי שוין איינגענומען, און א וועלט וועלן זיי
נאך איינעמען.

ק ש י ש ט ש ו ק : איצט הער אויס וואס ס'איז געשען אין שיסטע-
וויטש. דארט האבן אויך די דייטשן געוואלט ארויסציען
פון די פויערים די סאמע לעצטע בעבעכעס, און אויך ווי אין
אנדערע דערפער האט דער סאלטים זיי צוגעהאלפן — ער,
דער סאלטים פון שיסטעוויטש, האט זיי דערציילט, אָנגעוויזן
אויף די, וועלכע בונטעווען, מכלומרשט, הייסן נישט געבן,
זאגן אָן אז די דייטשן וועלן די מלחמה פארשפילן. נו, זע-
נען טאקע די דייטשן געקומען און עטלעכע פויערן צוגענומען
און זיי פארשיקט, אז קיינער ווייסט נישט ווו זייער געביין
איז אהינגעקומען.

ס א ל ט י ס : נו, זעסט שוין, אז איר ווייסט וואס איך רעד. אז איר
בין דעם דארף א נוטער פריינט און נישט די דייטשן.
ק ש י ש ט ש ו ק : אייל זיך נישט, הער אויס ביזן סוף.
ס א ל ט י ס : נאך נישט דער סוף?

ק ש י ש ט ש ו ק : דער סוף איז געווען — אז די זעלבע נאכט האבן
מענטשן דעם סאלטים אויפן אייגענעם פלוזט אויפגעהאנגען.

ס א ל ט י ס : (שפרינגט אויף) אזוי? דו שרעקסט מיך? אלע שרעקט
איר מיך! מ'עט נאך זען! מ'עט נאך זען!

ק ש י ש ט ש ו ק : פון מיין זון טשעפע זיך אָפּ, אויב דו ווילסט
נישט האבן דעם זעלבן סוף ווי יענער.

ס א ל ט י ס : כ'האב פאר דיר נישט מורא! נישט פאר דיר און נישט
פאר קיינעם! און אפילו נישט פאר דיין זונדל! (ער לויפט
ארויס. מארינע קומט אריין).

ק ש י ש ט ש ו ק : (דענערדוירט) אזוי שפעט אין דער נאכט! ווי
וואנט מען עס אין די איצטיקע צייטן? מע קען דאך פון די
דייטשישע הינט דערשאסן ווערן, אז קיינער זאל נישט וויסן,
ווו מען איז אהינגעקומען.

מ א ר י נ ע : (טוט זיך אויס איין שאל נאך דער צווייטער, ווא-
רעמט זיך אָן די געפרוידעטע הענט, הויכט אין זיין) אז דו
ווייסט גארנישט, וואס דארט טוט זיך. אז דו קענסט זיך נאך-
נישט פארשטעלן, אז קיינער קען זיך נישט אויסמאָלן — גאט
מיינער, ווען מען זאל דאס מיר דערצוולן און איך וואלט עס
אליין נישט געווען מיט ביידע אייגענע אויגן — וואלט איך עס
קיינעם נישט געגלויבט. זאג נאך, אלטער, וויפל קען היינט
אלט זיין אונדזער לאָזער? ווי מיינסטו?

ק ש י ש ט ש ו ק : וואס הייסט? דו ווייסט דען נישט, אז ער איז אין
מיינע יאָרן? אבער מיט צוויי, דריי יאָר עלטער בין היינט.
מ א ר י נ ע : און זיין יינגל? גאט מיינער!

ק ש י ש ט ש ו ק : זיין יינגל איז דאך אין איין עלטער מיט אונדזערן.
מיט א פאך וואָכן בלויז עלטער, דו געדענקסט דען נישט?
מ א ר י נ ע : ניין, איך געדענק שוין גארנישט. איר האָב שוין אין
אלעמען און אין אלץ פארנעם, מיינע אויגן האָבן אזעלכעס
נאך נישט געזען און זאָלן אזעלכעס שוין קיינמאל נישט זען.
אונדזער לאָזער... אונדזער לאָזערעכע... אוי, אוי, אוי, גאט

מיינער! (זי פארעט זיך ביים אויוון מיט די טעפ) זע דאָרט
 אין זאָק, וואָס זיי האָבן אַהין אַלץ אַריינגעלייגט פאר דעם
 ביסל קארטאָפּל מיטן ברויטל, וואָס כ'האָב זיי אַריינגע-
 טראָגן. זי, די לאָזערעכע, האָט געוויינט, ווי אַ קליין קינד:
 אַך! איר האָט און אונדז פארגעסן. אזוי פיל מענטשן געווען,
 אזוי פיל פריינט — האָט זי געטענהט — און אַלע, אַלע, די
 גאנצע זעלט האָט פארגעסן. ער, לאָזער — הונדערט יאָר
 איז ער אַלט. כ'האָב אים נישט געקענט דערקענען, גאָט מיי-
 נער! באין אויפן נישט געקענט דערקענען. ווי קען אַ מענטש
 ווערן אזוי אויסגעדראָרט! ער איז אַפילו קלענער געוואָרן.
 נו, ס'פלייש קען פון אַ מענטשן אוועקקומען, אָבער די ביי-
 נער, גאָט מיינער!
 קשישט שוין: (באטראַכט דעם זאָק. קוקט אין אים אַריין)
 אַ פולער זאָק.
 מאַרינע: איין שיר נישט פארגעסן, אַ בריוו האָב איר צו דיר,
 אַלטער.
 קשישט שוין: פון וועמען אַ בריוו?
 מאַרינע: פון זיי, פון די לאָזער.
 קשישט שוין: (לייגט אוועק דעם זאָק) ווייז אַהער (זעצט זיך,
 ליינעט פאר זיך).
 יכאַרינע: (פאָרעט זיך ביי דער קיר) די קינדער וווּ זענען?
 קשישט שוין: אַ — ?
 מאַרינע: גאָטוואָס וווּ איז אוועק? פעלעק?
 קשישט שוין: וואָס?
 מאַרינע: דו הערסט נישט וואָס איך פרעג דיר?
 קשישט שוין: איך ליינען דאָך, ווי ער... שרייבט, געוועזענע
 פריינט... פארגעסענע פריינט...
 מאַרינע: ווי דו וואָלסט טויב געווען! די קינדער וווּ זענען?
 גאָסטקע: (קומט שנעל אַריין) מאַמע! און מיר האָבן געמיינט,
 אַז וועסט היינט שוין נישט קומען. וואָס האָסטו געברענגט

פון די יידן? דו וואָלסט זען, וואָס די באַכעס פון דאָרף
 האָבן היינט אָנגעטראָגן! פולע זעק. זיי דערציילן, אַז די יידן
 ניבן אַלץ פאר גאָר, גאָר ביליק, כמעט ווי אומזיסט. פאר-
 פוילט קרויט איז פאר זיי אויך גוט.
 מאַרינע: שטיל שוין! שא!
 גאָסטקע: אָבער וואָס האָסטו פאר מיר געברענגט? זע גאָר, זע,
 אַלע ברענגען (וויינט).
 מאַרינע: וויין נישט, איר האָב פאר דיר אויך געברענגט.
 גאָסטקע: וואָס? וווּ האָסטו?
 מאַרינע: דאָרט אין זאָק.
 גאָסטקע: (לויפט צו מיט פרייד) אַ! (פאָרעט זיך אין זאָק).
 מאַרינע: וווּ איז ערגעץ פעלעק אזוי שפעט אין דער גאָסט?
 גאָסטקע: פעלעק... פעלעק... (זי קוקט זיך איבער מיטן פאָטער).
 קשישט שוין: (גייט אַרום צעטראָגן) גאָסטקע, גיי רוק אַריין
 יוזעפאָטן מיט קאָנאָבן.
 גאָסטקע: באַלד, באַלד, כ'ווייל גאָר זען וואָס די מאַמע האָט מיר
 געברענגט פון די יידן. שיינע זאָכן? אַיָא, מאַמע?
 קשישט שוין: (רייסט איר אַרויס דעם זאָק, ווארפט אים מיט
 כעס אוועק) וועסט גאָר צייט האָבן צו זען. איצט גיי וווּ איך
 שיק דיר. זיי זאָלן שוין קומען.
 גאָסטקע: דער טאָטע האָלט מיר אין איין אַרומטרייבן. (לויפט
 אַרויס אַ ברונזע)
 מאַרינע: (פאָרעט זיך ביי דער קיר) וווּ איז ערגעץ פעלעק?
 קשישט שוין: ער איז אוועק. אוועק, ווי שטענדיק, שלאָגן זיי,
 פארניכטן, פארטיליקן. גערעכט איז אונזער יונגל, אַז זיי
 וועלן ענדיקן מיט די יידן, וועלן זיי זיך אַ נעם טון צו אונדז,
 זיי נעמען זיך שוין.
 מאַרינע: אָבער קיינער פון גאנצן דאָרף גייט נישט, גאָר
 אונדזערער.
 קשישט שוין: (גייט אַרום) באַדארפט אים מיטברענגען.

מארינע: אז כ'האב פאר דיר מורא געהאט, טאמער וועסטו זיך
בייזערן. כ'האב געמיינט...

קשישט שוק: נישט געדארפט גארנישט מיינען. מיטנעמען און
אז עק. ער איז גערעכט, דער אלטער, וואס ער מיינט,
אז ס'זענען שוין קיין מענטשן אויף דער ערד נישט פאראן,
נאך בלויז חיות. מיר ווערן אויס מענטשן. אויב! חיות! א
פריינט געווען, א גוטער פריינט, א ייד? איז וואס אויב א
ייד? אז ס'איז ענג געווארן, איז צו וועמען איז מען געגאנגען
א זלאטי בארגן, צום סאלטיס? צו די רייכע פויערדיג?
אדער צום ייד? — צו לאזערן — צו אונזער לאזערן...?

מארינע: כ'האב מורא געהאט, אז פעלעק, טאמער ער... מיר
לעבן דאך אליין אין שרעק. ווייסט דאך, היינט א ייד, ביי די
ווילדע הינט... ביי די דייטשן...

קשישט שוק: א! ווי גערעכט איז אונזער יינגל! אלע דארפן
מיר, אלע, דאס גאנצע דארף, די אלטע, די באכעס — א
נישט וועט שלעכט זיין... שלעכט.

יוזעפאט: (א עלטערער אדעמער פויער) זאל געבענטשט זיין
יעזום קריסטוס. א גוטן אונט דיר, קשישט שוק, און דיר, מא-
רינע. וואס איז געשען ביי אייך פארא שלעכטס, וואס איר
רופט עס אונדז צוזאמען. אייער מיידל, איז צו קאנאכן גע-
לאפן אין איין אטעם — א אומגליק געטראפן? הא?

קשישט שוק: יא, א אומגליק — א גרויס אומגליק!
יוזעפאט: וואס? מיט אייערן? מיט פעלעק?

קשישט שוק: נישט בלויז מיט אונזערן. נישט בלויז מיט אונדז
זער פעלעק, מיט אונדז אלעמען, מיט מיר! מיט דיר! מיטן
גאנצן דארף!

יוזעפאט: (אומרוק) וואס? הא? די דייטשן ווילן דאס דארף
פארברענען? אינדז אלעמען פארשיקן?

קשישט שוק: דערווייל, נישט דאס.

יוזעפאט: נאך וואס? זאג? לא באגא. (צלמט זיך).

קשישט שוק: מיר זענען אויס מענטשן געווארן, אויב! חיות
זענען מיר, חיות און נישט קיין מענטשן.

יוזעפאט: וואימע איצט אי סינא אי דוכא (ער צלמט זיך איר
בער) א, ווי דו האלטסט מיך אין איין שרעק!

קשישט שוק: חיות, חיות, פארשטייט?

יוזעפאט: ניין, כ'פארשטיי גארנישט, ניין, איין ווארט נישט.

קשישט שוק: פארשטייט נישט?

יוזעפאט: לחלוטין גארנישט.

קשישט שוק: געוויינט פאר דער קריג א ייד ביי אונדז אין
דארף?

יוזעפאט: געוויינט.

קשישט שוק: האסט אים געקענט?

יוזעפאט: געקענט.

קשישט שוק: אן ערלעכער ייד?

יוזעפאט: זייער, זייער א ערלעכער.

קשישט שוק: ער פלעגט דיר אמאל א טובה טון? א פאך גילדן
בארגן? אויף קרעדיט געבן?

יוזעפאט: יא, יא, ווען כ'האב נאך געדארפט, קיינמאל נישט
אפגעזאגט. אז ער פלעגט נישט האבן זיינס, פלעגט ער לויפן

לייען און העלפן. א גוטער מענטש געווען אונדזער לאזער.

קשישט שוק: איז מיט וואס האבן מיר אים אפגעדינט? מיט
וואס?

יוזעפאט: פארגעסן, (קראצט זיך אין קאפ) אינגאנצן פאר-
געסן, פון געדאנק ארויס. טאקע, וואס מאכט ער דארטן?

לעבט ער נאך, אונדזער לאזער, האט די דייטשן האבן אים נאך
נישט הערהענעט?

קאנאך: (א פויער אין מיטעלע יארן, קומט אריין, נאך אים —
נאסטקע. זי גייט גלייך צו צום זאק, פארקריכט אין ווינקל, פא-
רעט זיך). א גוטן אונט אייד שכנים. וואס עפעס גערופן מיך
אזוי שפעט ביי נאכט?

ק ש י ש ט ש ו ק : א בריוו פאר אונדז געקומען. די אלטע איז אין שטאט געווען, אין גראבאוויץ, האט זי אים געברענגט.

ק א נ א ד : פון וועמען א בריוו? צו אונדז?

ק ש י ש ט ש ו ק : פון א ייד, אונדזער אלעמענס א פריינט.

ק א נ א ד : פון א ייד, אונדזערס א פריינט? ניין, כ'קען נישט אזא איינעם.

ק ש י ש ט ש ו ק : דערמאן זיך נאך גוט — האסטו סיינמאל נישט געהאט קיין יידן קיין פריינט?

ק א נ א ד : ניין, קיינמאל נישט.

ק ש י ש ט ש ו ק : (בייזערט זיך) קיין מאל נישט?

ק א נ א ד : וואס שרייסטו אזוי? אז איך קען זיך נישט דערמאנען, איז וואסווע קומט מיר דערפאר?

ק ש י ש ט ש ו ק : און ווען דו האסט די נייע כאטע געבויט — ווער האט דיר וועקסלען אונטערגעשריבן? ווער?

ק א נ א ד : (גייט זיך א קלאפ אין שטערן) א! לאזער, אונדזער לאזער, אונדזער ייד, און איך האב אינגאנצן פארגעסן. ער לעבט נאך? אבי די באבעס זאגן, אז ס'איז שוין באלד נישטא קיין ייד אין שטאט. ער, אונדזער לאזער, שרייבט עס צו אונדז דרייען? טישעקאווע, איז וואס זשע שרייבט ער דאָרט?

ק ש י ש ט ש ו ק : אָט וועסטו באלד הערן, וואָס ער שרייבט. נאָסט קע, גיב נאָך אַ ליינען איבער. מיר שווינדלט אביסל פאר די אויגן.

יו ז ע פ א ט : זאָג, אז דו קענסט שוין נישט — פארגעסן — האָסט זיך נישט פארוואָס צו שעמען.

ק ש י ש ט ש ו ק : גיי שוין אוועק פון זאק. וועסט נאך צייט האָבן אַנצווקוקן. איצט ליינען!

נ א ס ט ק ע : דער טאטע קען דאָך אליין ליינען. די צייטונגען ליינעט דער טאטע בעסער פון מיר.

יו ז ע פ א ט : ע! דו, קשישטשוק, ווערסט מיר א געבילדעטער,

צייטונגען ליינעסטו. נו, איז וואסווע שרייבט ער אונדז, אונדזער לאזער?

ק ש י ש ט ש ו ק : (מיט כעס) נאָסטקע!

נ א ס ט ק ע : שוין. (זי לייגט אוועק דעם זאק מיט די זאכן, נעמט דעם בריוו און ליינעט) ליבער פריינט קשישטשוק, נאך דו האָסט אין אונדז נישט פארגעסן און צוגעשיקט אביסל עסן. זאָל דיר און דיין הויזגעזינט נאָט באַצאלן. איך האָב דיר געשיקט וואָס נאָך כ'האָב געהאט, מער האָב איך שוין נאָך נישט. ביז דיינע איז געקומען, האָב איך שוין געמיינט, אז דאָס גאנצע דאָרף האָט אין מיר פארגעסן? ... מיר קומען אום. די דייטשן ברענגען אונדז אום. דערויף וועסטו נישט האָבן קיין עצה. איך און מיין אלטע זענען גרייט צו שטארבן. אונדז איז נאָך אַ שאָד אונדזער יינגל. מיר ווילן ס'זאָל עמע צער נאָך אונדז פארבלייבן. איז הער מיר אויס. רוף צו זיך קאָנאָכן, רוף יוועפאטן, און זאלבערדיט באַהאַלט מיין אייגן ציק יינגל. ער איז יונג, ער דאָרף לעבן, ער וויל לעבן. זאלבע דריט וועט איר עס קענען באַווייזן.

פריינט געהאט אמאל... פריינט פארגעסן... ס'דאכט זיך אז אויף דער ערד איז שוין קיין מענטשן נישט פאראנען, בלויז חיות. (א ווילע שווייגן אלע, נאָסטקע גייט צוריק צום זאק, פאַרעט זיך דאָרט)

ק ש י ש ט ש ו ק : נו וואָס זיך אזוי פארטראכט? די קעפּ אַראַפּנע-לאָזט. נישטאָ וואָס צו טראַכטן. מע דאָרף אים אַהער ברענגען און און און עק. ס'וועט זיך נאָך געפינען פאר זיינעטוועגן א שטיקל ברויט...

יו ז ע פ א ט : ברויט וועט זיך נאָך טאקע געפינען, נאָך וווּ וועסטו אים באַהאַלטן? ער איז דאָך נישט קיין שפּילקע זאָלסט אים ערגעץ אריינשטעכן. ער איז דאָך אַ מענטש, ער איז דאָך אַ ייד...

ק א נ א ד : יא, א ייד.

יו ז ע פ א ט : מע באַדאָרף גוט באַטראַכטן, פאַרשטייטו מיר, גוט באַטראַכטן.

קאנאד: יא, מע באדארף גוט באטראכטן.
קשישט שוק: וואס איז דא צו טראכטן? מע באדארף אים
ברענגען און באהאלטן. ווייניק גוטס האט אונדז אלעמען
לאזער געטון. דיר נישט געהאלפן, ווען האסט באדארפט?
און דיר נישט געהאלפן? וועקסלען אונטערגעשריבן, א פאר
גילדן געבארגט.
יוזעפאט: טאקע געהאלפן, געהאלפן.
קאנאד: געהאלפן, מע קען נישט זאגן.
יוזעפאט: אבער ווו וועסטו אים באהאלטן?
קאנאד: יא, ווו?
קשישט שוק: וואס הייסט, ווו? ס'וועט זיך שוין געפינען ווו.
(ס'הערט זיך א בילן פון א הונט). וואס רייסט זיך אזוי דער
הונט היינט? נאסטקע, גיב נאך א קוק ארויס.
מארינע: לאז זיך אפ, איד וועל שוין. (נייט ארויס)
קשישט שוק: נישטא וואס צו טראכטן, זאג איד. לאזער, אונד
דוער לאזער האט זיך עס פארדינט ביי אונדז.
יוזעפאט: מע קען נישט זאגן, ער האט עס זיך כשר פארדינט.
קאנאד: יא, ער האט עס פארדינט.
מארינע: (קומט אריין) מע זעט נאָרנישט. מע דרייט זיך, פילט
ער. נאסטקע! קום שוין אהער. שויל אָפ קארטאָפּל. מע דארף
צוטרײַטן וועטשערע.
נאסטקע: כ'ניי שוין, מאמע (זי לייגט אלץ צוריק ארויף אין
זאק, נעמט שוילן קארטאָפּל. מארינע פארעט זיך ביי דער
קיר, גייט עטלעכע מאָל ארויס און קומט צוריק מיט טעפ,
שעפלעך א.א.וו.)
קשישט שוק: וואסזשע טראכט איר אזוי לאנג?
יוזעפאט: נישט אזא פשוטע זאך, זאג איד, מע דארף גוט בא-
טראכטן, מע דארף זיך פרעגן ביי דער באכע.
קאנאד: יא, ביי דער באכע.
יוזעפאט: אָט גיי איד זי א דוף טון, און מיר וועלן שוין עפּעס
צוטראַכטן.

קאנאד: און איד איד. א באכע איז דאך די כאלאבאסטע, און
איר וועט מען זיך נישט באגיין. (ביידע גייען ארויס,
קשישט שוק גייט ארום פארטראכט).
מארינע: (גרייט צום טיש וועטשערע) נאסטקע, גיב ארויס
ברויט. צייט אויף וועטשערע, און פעלעק, גאט מיינער! שוין
איינמאל א טאטע! ווי דער טאטע, אזוי דער זון.
נאסטקע: איד האב געזאגט דעם טאטן ער זאל אים נישט לאָזן.
מארינע: ער סטראשעט, אז ער וועט אויך גיין. (אלע זעצן זיך
צום טיש)
קשישט שוק: ער האט דיר נישט אויסגעפרעגט, וואס ס'טוט
זיך ביי אונדז אין דאָרף?
מארינע: ווער?
קשישט שוק: וואס הייסט ווער? לאזער.
מארינע: זי, לאזערעכע, האט אויסגעפרעגט, נאך ער האט איר
איבערגעהאקט אין מיטן דריינען. הער שוין אויף, ידענע,
האט ער אויף איר אָנגעשריבן, דו זעסט דען נישט, אז אלע
האָבן אין אונדז פאָרגעסן, ווילן נישט וויסן פון אונדז, מיר
זענען דאך יידן...
קשישט שוק: אזוי?
מארינע: און ווי דאָס יונגל זייערס זעט אויס! הויט אין ביין.
ווי א פאטיק פון ביבלעך.
קשישט שוק: מיר וועלן אים שוין פאָפראווייען. זאל ער נאך דאָ
זיין.
נאסטקע: און אז די דייטשן וועלן געווייר ווערן?
קשישט שוק: מע וועט אים שוין באהאלטן, און דו האלט נאך
די צונג צווישן די ציין. (צום ווייב) און בכלל ווי זעט אויס
די שטאַט? לאנג דארטן נישט געווען. ס'וויילט זיך א קוק טון.
מארינע: ווי א צמענטאדש זעט זי אויס. און די ליידיקנייער
דרייען זיך ארום מיט די זעק. ווארטן ביז די דייטשן וועלן די
"ידן אויסשיסן. זיי זאלן קענען ראבירן. ווארטן ווי די
קאנים אויף א שטשערותע.

קשישט שוק: מיר האבן נאָט פאלוירן, אין קריסטוסן אויפגע-
הערט גלויבן. (ס'הערט זיך א בילן פון א הונט). וואָס
רייסט ער זיך אזוי פון דער קייט, מע דארף א קוק טון (גייט
ארויס, די פרויען ליידיקן אָפּ דעם טיש).

נאָסטקע: מאַמע, דאָס סאַמעטענע קלייד וועסטו מיר געבן, א-
יָאָ? כ'געדענק נאָך: אלע שבת און אין די יום־טובים זייערע
פלעגט דאָס קלייד די לאָזערעכע טראָגן. אזא שיינ קלייד.
מאָרינע: באַהאַלט עס. דער טאַטע וועט אין כעס זיין. די שכ-
נים וועלן באַלד קומען, זאָלן זיי נישט זען.

נאָסטקע: אז אין אלע כאַטעס איז פול מיט יידישע קליידער, מיט
שיך, קיינער באַהאַלט נישט. די יידן האָבן קיין געלט נישט,
צאָלן זיי מיט מלבושים. סיידייסי וועלן זיי די דייטשן
אויסטישן, איז צו וואָס דארפן זיי די קליידער?

מאָרינע: שא. דער טאַטע...

קשישט שוק: ס'איז שטיל, און דער הונט רייסט זיך פון דער
קייט. א פינצטערניש היינט, מע זעט זיי נישט.

מאָרינע: וועמען?

קשישט שוק: וואָס הייסט וועמען? יוזעפאָסן מיט קאָנאָבן.

נאָסטקע: אז זיי וועלן אינגאנצן נישט קומען.

מאָרינע: נו, יא. ווער וויל היינט איינשטעלן דאָס לעבן פאר
א יידן? די באַכעס וועלן נישט באַשטיין.

קשישט שוק: וועלן מיר אליין. א שטיקל ברויט מיט קארטאָפּל
וועט קלעקן.

נאָסטקע: און וווּ באַהאַלטן?

קשישט שוק: מע וועט שוין צוטראַכטן, זאָל נאָר פעלעק אומ-
קערן זיך אַ נאַנצער.

מאָרינע: נאָט מיינער, יעזוס מאַריאַ! אז דו ביסט קיין טאַטע
נישט. (ס'הערט זיך אַ סומל, ס'קומען אריין יוזעפאָס מיטן
ווייב און עטלעכע קינדער).

יוזעפאָס: און אָט איז די באַכע אויך.

קשישט שוק: נו?

יוזעפאָס: וואָס נו?

קשישט שוק: דערציילט אַלץ?

יוזעפאָס: דערציילט.

קשישט שוק: און וואָס?

יוזעפאָס: און נאָרנישט.

קשישט שוק: וואָס הייסט נאָרנישט? זאָגסט זיך אָפּ?

יוזעפאָס: ניין, איר זאָג זיך ניט אָפּ, נאָר ס'איז נישט אזא
פשוטע זאך. א ייד איז נישט קיין ווידלע, וואָס וועסט פאר-
שטעקן אין היי אריין און פטור.

ווייב: נישט קיין פשוטע זאך, די דייטשן קענען נאָך דערשמעקן.
(ס'קומט אריין קאָנאָב מיטן ווייב און עטלעכע קינדער,
יינגלעך און מיידלעך. אין שטוב ווערט אַ טומל).

קשישט שוק: שטילער דאָרט, יונגוואַרג! און דו, קאָנאָב, וואָס
האַסטו צוגעטראַכט? מיר ברענגען אים — לאָזערס וון? צו
ניין?

קאָנאָב: נאָך נאָרנישט צוגעטראַכט, נישט יאָ און נישט ניין.

קשישט שוק: און איר, באַכעס, וואָס זאָגסט? געקענט אונזער לאָ-
זערן, די לאָזערעכע מיט זייער יינגל?

ערשטע באַכע: געקענט, געקענט. נוטע מענטשן געווען, מע
קען נישט זאָגן. יעזוס מאַריאַ, פארוואָס קומט זיי דאָס אַלץ?
צווייטע באַכע: מע דארף זיי מאַרגן אַביסל קארטאָפּל אַוועק-
טראָגן.

קשישט שוק: נישט אין קארטאָפּל גייט עס. זיי בעטן, די לאָ-
זערס, מיר זאָלן זייער יינגל ראטעווען, באַהאַלטן אים ביי
אונז. אָט דאָס ווילן זיי פון אונז, נישט אַביסל קארטאָפּל. (אלע
שווייגן) נו וואָס שווייגט איר, די קעפּ אראָפּגעלאָזט?

יוזעפאָס: נישט קיין פשוטע זאך. מע דארף נוט באַטראַכטן.
יינגל: די דייטשן גיבן פאַר איין ייד צוויי פונט צוקער.

קאָנאָב: שווייג, שמשעניאק דו! (כאַפט אָן דאָס יינגל ביי אַן
אויגער און וואַרפט אים אַרויס).

קשישט שוק: נו, וואס שווייגט איר? פון דעם וועט גארנישט ארויסקומען.

יוזעפאט: מע דארף באטראכטן, גוט באטראכטן.

קאנאך: יא, גוט באטראכטן ווו צו באהאלטן, אז די דייטשן זאלן נישט געפינען. (ס'הערט זיך דאס בילן פון הינט).

קשישט שוק: ס'מוז דאך פארט עפעס זיין וואס ער בילט אזוי אן אויפהער. גיי נאך ארויס, נאסטקע, גיב א קוק.

נאסטקע: אז מענטשן דרייען זיך, בילט ער (גייט ארויס).

קשישט שוק: ווו צו באהאלטן וועלן מיר שפעטער צוטראכטן, איצט דארפן מיר נאך באשליסן ווי אזוי צו ברענגען אים אהער.

יוזעפאט: און איך זאג, אז ניין, מע דארף אלץ פריער באטראכטן, ס'זאל שפעטער ביי אונז קיין מחלוקת נישט זיין. מע דארף פריער אפמאכן ביי וועמען וועט מען אים באהאלטן. אט וואס.

נאסטקע: (לויפט אריין דערשראקט) א ייד! (אלע שטעלן זיך אויף).

אלע: א ייד?

נאסטקע: יא, א ייד. ער שטייט הינטער דער סטאנדאלע. כוואב געפרעגט פון דער ווייטנס ווער איז דארט. אין אנהויב האט ער זיך נישט אנגערופן, געפרוהט זיך באהאלטן, אראפזעצן. זיך, נאך איך האב צו אים ווייטער געזאגט: ווער איז דארט? באהאלט זיך נישט, איך זע, און ער האט געענטפערט: איך בין א ייד.

אלע: א ייד! (קשישטשוק גייט שנעל ארויס).

ערשטע פרוי: אן אומגליק.

צווייטע פרוי: אן אומגליק.

קשישט שוק: (ברענגט אריין צו פירן א יונגן בחור אן א היטל, א צעשוויבערטן, אין אן אלט דינעם מאנטל. ער ציטערט פאר קעלט). פון וואנעם קומסטו?

ייד: פון גראבאוויץ.

קשישט שוק: ווי אזוי האסטו אהער געטראפן?

ייד: מיט איין שעה צוריק זיינען מיר יידן, די וואס זיינען נאך

פארבליבן ביזן היינטיקן טאג, געווייז געווארן, אז היינטיקע

נאכט ענדיקט זיך אלץ, אז נאך היינטיקע נאכט דארף מען

אונדז ארויספירן הינטערן אלטן בית-עולם און, ווי די פריער-

דיקע, דארט אומברענגען. צו מיר איז אריינגעקומען אין

שטוב מיינס א חבר, לאזערס זון, און צו מיר געזאגט, לאמיר

אנטלויפן אין דארף אריין. דארטן האבן מיר פריינד, גוטע

פריינד, פויערן, קריסטן, גוטע מענטשן — לאמיר אנטלויפן

אויף. און מיר זיינען ארויס פון שטאט. אויף דער גאס איז

א זאווערובע, און דערפאר האט אונז סיינער נישט בא-

מערקט. מיר זיינען געלאפן ביז נאענט פון דער בריק. אינ-

גאנצן זיך נישט פארנעשטעלט, אז דארט שטייט א דייטשע

וואד. ווען מיר זיינען שוין געווען פון אים א טריט צען,

האבן מיר דערהערט: האלט! מיר זיינען ווייטער געלאפן, און

דער דייטש האט אונז נאכגעשאסן. לאזערס זון איז געפאלן.

ער האט קוים באוויזן אויסצורופן: אין דריטן הויז פון

דארף... אונזער פריינד — און איז געשטארבן. איך בין

ווייטער געלאפן. דער דייטש האט מיר אלץ נאכגעשאסן,

נאך די זאווערובע האט מיר געראטעוועט. איצט דריי איך

זיך ארום און ווייס טישט צי אין דריטן הויז פון דעם עס

דארף, צי אין דריטן הויז פון אנדערן עס דארף וויינען

גו... טוט... מע... טשן (ער פאלט פון די פיס).

קשישט שוק: (דערנאכט אים. באמערקט בלוט) בלוט! ער

איז פארוואנדעט. (לייגט אים אוועק אויפן בעט) גיט א-

הער א שמאטע מיט וואסער.

מארינע: (דערלאנגט אים א שמאטע מיט וואסער, קשישטשיק

פארעט זיך ביים פארוואנדעטן) לא באגא! און פארוואס?

פארוואס דאס אלץ?

אלע: לא באגא! לא באגא? (צלמען זיך).

סוף פון ערשטן אקט.

צווייטער אקט.

קומט פאר ביי קשיטשוק אין א פראסטמן ווינטער - טאג. קשיטשוק דרייט זיך ארום אין שטוב א פארזארגטער.

מארינע: (ארענט אריין צוויי הילצערנע וויאדערעס פול מיט וואסער. ווארפט אראפ פון זיך דאס פעלצל) אן אומגליק-לעכע וואלדשעט זיך נעבעך ארום דעם צווייטן טאג שוין. אלע האבן מורא. יעדער היט זיין פעל.

קשיטשוק: נעמט זי אריין.

מארינע: פאר אלעמען אין די אויגן?

קשיטשוק: פאר אלעמען אין די אויגן — פחד האבן אלע, היטן די אייגענע ביינער, אבער שוין וועלן זיי לויפן מסרן? מארינע: דאס גאנצע דארף שושקעט זיך, אז מיר באהאלטן אויס א ייד.

קשיטשוק: זאלן זיי זיך שושקען.

מארינע: אוי, אלטער, ס'זאל נאך מיט אונדז קיין אומגליק נישט געשען. דער דריטער טאג זינט פעלעק איז אוועק, און דרך ארץ עס נישט, ווי נישט דיינער וואלט ער געווען. גאט מיינער, ווער ווייסט — אפשר לעבט ער שוין נישט (וויינט) א טאמע דו ביסט. א הארץ פון שטיין ביי דיר. (זי פארעט זיך ביי דער קיך).

קשיטשוק: פון וואנעט ווייסטו וואס ס'טוט זיך ביי מיר אין הארץ? פון וואנעט ווייסטו, אז מיר ארט נישט, וואס מע זעט שוין נישט דאס יינגל דעם דריטן טאג? א באבע בלייבט א באבע. מער ווי רעדן, קרעכצן און וויינען קענט איר נישט (נייט ארום פארטראכט).

מארינע: וואלט ער כאטש געווען אונדזערער — מילא? וואלטן מיר געוואלט פארוואס מיר שטעלן איין דאס אייגע-נע לעבן...

קשיטשוק: הער אויף! וואס פארא נפסה מינא, צי אונדז זענער, צי ניין. א מענטש איז אין געפאר, דארף מען אים העלפן.

מארינע: א סך וואלדשען זיי זיך ארום. די אלטע לאזערעכע — א האלב נאקעטע. ניי, העלף זיי אלעמען, נעם זיי צוזא-מען, דוך אריין אין שטוב, וועט מען צו די דייטשן צוטראגן, און מע וועט אונדז אלעמען, מיט זיי צוזאמען אויפהענגען... קשיטשוק: וועגן דעם טראכט איר טאקע. ווי אזוי טוט מען, אז די הינט זאלן נישט דערשנאפן. זאלן זיך נאך די יינגלעך באווייגן. זיי זענען קלונער ווי מיר אלטע, זיי וועלן שוין עפעס צוטראכטן.

מארינע: (בייז) וואס נאך? נישט גענוג האסטו דאס יינגל אויף שלעכטע וועגן אוועקגעלאזט, ווילסטו אים נאך די יידן אויפן האלדז אנהענגען.

קשיטשוק: אד, באבע, לאז צורו! פארשטייט נישט די יינגלעך. פארשטייט נישט זייערע וועגן.

מארינע: א חכם! א קינד אין דער זאנזערוכע אוועקגעלאזט, און אליין ווארעמסטו זיך ביים אויוון.

קשיטשוק: אט! אט! אט! וועגן דעם טראכט איר איצט. דאס איז נישט רעכט. אליין באדארפט די ביקס אויפן אקסל פארזארגן און ניין מיט זיי...

מארינע: פאריקט געווארן! נאט מיינער! וואס נאך האסטו צוגעטראכט? אן אומגליק אויף אונדזערע קעפ וועסטו נאך ברענגען. (שניידט אפ א שטיק ברויט, נעמט א טעפל מיט מילך, לאזט זיך ארויסגיין).

קשיטשוק: וועמען דאס?

מארינע: דער אלטער.

ק ש י ש ט ש ו ק : לאַזערעכען?

מ א ר י נ ע : נא, וועמען דען?

ק ש י ש ט ש ו ק : אין אַזאַ פראָסט. זעסט אפילו קיין הינט נישט אויף דער גאס... וואָלסט זי בעסער אריינגענומען — זי וואָלט זיך אביסל אָנגעוואַרעמט.

מ א ר י נ ע : אין מיטן העלן טאָג?

ק ש י ש ט ש ו ק : און אז די וועסט איר דאָס עסן דערלאנגען אין מיטן העלן טאָג?

מ א ר י נ ע : זאָרג נישט, כ'וועל שוין אזוי דערלאנגען, אז קיינער וועט נישט זען. נישט דאָס ערשטע מאָל. (זי גייט אַרױס. קשישטשוק שלעפט אַרויס פון אונטערן קופערט אַ ביסל באַקוקט זי, פאַרזעט זיך מיט איר. ס'הערן זיך טריט. ער באַהאַלט צוריק די ביסל.)

נ א ס ט ק ע : (קומט אַרױן. שטעלט אַוועק אַ טעפל). ס'איז דאָרט אזוי קאַלט. כ'ווייס נישט ווי ער ווערט נישט פאַרפרוירן.

ק ש י ש ט ש ו ק : ער האָט דאָך דעם אַלטן פעלק, און היי גענוג. נ א ס ט ק ע : וואָס העלפט דער פעלק מיטן היי, אז דער שניי שיט דורך די שפּאַרעס.

ק ש י ש ט ש ו ק : כ'האָב אים דאָך אָנגעוואָגט, ער זאָל ביינאכט די שפּאַרעס פאַרשטעקן.

נ א ס ט ק ע : ער האָט נישט פאַרשטעקט.

ק ש י ש ט ש ו ק : פאַרוואָס האָט ער נישט פאַרשטעקט? איז ער פאַר אַיקע?

נ א ס ט ק ע : ער זאָגט, אז ער דאַרף די שוין זאָל אים אַרױנקו-מען. ער דאַרף אַרבעטן.

ק ש י ש ט ש ו ק : וואָס פאַראַ אַרבעט טוט ער?

נ א ס ט ק ע : אַ גאַנצן טאָג האַלט ער אין איין שניצן דעם אַלטן שטאַם.

ק ש י ש ט ש ו ק : וואָס פאַראַ שטאַם?

נ א ס ט ק ע : ע! דער טאַטע רעדט מיט מיר און טראכט וועגן

עפעס אנדערש. דער טאַטע געדענקט שוין נישט? דער שטאַם פון דעם אַלטן בוים, וועלכן די דייטשן האָבן אונטערנעמאָסט.

ק ש י ש ט ש ו ק : א... יא, כ'דערמאן זיך איז וואָסזשע טוט ער דאָרטן מיטן פניאָק?

נ א ס ט ק ע : אַ גאַנצן טאָג האַלט ער אין איין שניידן, שניצן און דלובען. ער זאָגט, אז אַ יידן, אַ יידן וויל ער אויסשניצן. אַז קוים וועלן די דייטשן אַלע יידן אויסקוילען, זאָל דער אַלטער שטאַם פאַרבלייבן ווי אַ זכר פון זי, פון די יידן.

ק ש י ש ט ש ו ק : אפשר איז ער אויך, ווי אונדזער לאַזערעכע, פון זינען אַראָפּ, פון שרעק משוגע געוואָרן, ווי זי? ס'איז נאָר קיין ווונדער נישט, ווען דער טויט לויפערט יעדע מי-נוט, ווען מע קוקט ווי מע ברענגט אום די אייגענע.

נ א ס ט ק ע : ניין טאַטע, ער איז נישט פון זינען אַראָפּ. ער איז ביי די קלאָרע געדאַנקען. זאָלסט זען ווי ער אַרבעט עס פליי-סיק, ווי אויף זיינע הענט ווענען די אַדערן אָנגעצויגן. ער זאָגט, אז ער איילט זיך. ער דאַרף שנעל פאַרענדיקן און אַ-וועק פון דאַנעט. אויך וויל נישט, זאָגט ער, אז נומע מענטשן זאָלן אַרױספאַלן צוליב מיר. אויף דיר, טאַטע, זאָגט ער, אז עס זענען אזעלכע ווייניק פאַראַן. ער האָט מיר היינט דער-ציילט, אז דאָס האָט זיין פאָטער געמאַכט די געשניצטע טירן אין אונדזער קלויסטער, אז זיין טאַטע פלעגט פון האַלץ קענען אויסשניידן לייבן, בערן, פערד, אַלץ, אַלץ, וואָס ער פלעגט נאָר וועלן. אפילו אַ מענטש האָט זיין פאָטער אויך געקענט מאַכן פון אַ שטיק האַלץ. דאָס האָט אים זיין טאַטע אויסגעלערנט פון האַלץ מאַכן אַ מענטשלעך געזיכט. איצט איילט ער זיך. זאָלסט זען ווי ער שניידט און גלעט דעם אַלטן פניאָק. ער וויל זיך זען מיט אונדזער פעלעקן.

ק ש י ש ט ש ו ק : האָסט אים וועגן פעלעקן אויך דערציילט? אַלץ אויסגעפלאַפלט?

נאסטקע: ניין, יא, כ'האב נאך...
קשישטשוק: ס'מאכט נישט אויס, אים האסטו געמעגט דער-
ציילן.

נאסטקע: ער זאגט מיר, אז ווען פעלעק וועט צוריקקומען, זאל
איך אים אריינשיקן. ער דארף מיט אים רעדן. ער וויל
פעלעק זאל אים מיטגעמען שלאגן זיך מיט די דייטשן. כ'וויל
זיך מיט זיי שלאגן, — זאגט ער: כ'וויל דא נישט זיצן בא-
האלטן און עסן פרעמד ברויט. ווען נישט דאס וואס ער
וויל פארענדיקן דעם ייד, וואלט ער שוין דא נישט געווען.
קשישטשוק: טשעקאווע, כ'מוז א קוק טאן וואס מאכט ער
עס דארט.

נאסטקע: נישט איצט, טאטע!
קשישטשוק: פארוואס עפעס נישט איצט?
נאסטקע: ווייל דער סאלטיס דרייט זיך דא ארום.

קשישטשוק: דער סאלטיס?
נאסטקע: יא, דער סאלטיס.

קשישטשוק: האט ער נישט באמערקט ווי דו ביסט אריין.
אדער ארויסגעגאנגען פון קאמער?
נאסטקע: דער ייד האט מיר דערציילט, אז ביינאכט איז
עמעצער צוגעקומען, צוגעלייגט דעם אויער צו דער וואנט
און זיך איינגעהערט.

קשישטשוק: דאס איז ער! דער הונט! זאל נאך פעלעק קומען.
ווי דרייט ער זיך איצט?

נאסטקע: ער איז הינטער די סטאדאלעס, ביז די קניען אין
שניי זיך געבאכעט, אוועק צו זיך.

קשישטשוק: דייטשישער שפיצעל! ווארט! ס'וועט קומען
דיין צייט אין גיכן. (נעמט א גראבן שטעקן, גייט ארויס).
כ'וועל באלד צוריק קומען. אויב ס'וועט ווער קומען צו מיר.
זאלסטו פארהאלטן.

נאסטקע: גוט, טאטע, כ'וועל זאגן... צום ייד ניי נישט איצט
ער קען נאך דערווען.

קשישטשוק: ווער קען עס דערווען?
נאסטקע: נו, דו ווייסט נישט ווער? דער סאלטיס.
קשישטשוק: זאל איך אים נאך פאקן הינטער די ווענט, די
ביינער וועל איך אים צעברעכן.

נאסטקע: דאן וואלט ער צו די דייטשן צוגעמראגן.
קשישטשוק: וועגן דעם האלט איך אין איין טראכטן.
נאסטקע: נו?

קשישטשוק: וואס נו, כ'קען דערווייל... כ'האב דערווייל
גארנישט צוגעטראכט.

נאסטקע: טאטע!
קשישטשוק: וואס ווילסטו? זאג פארוואס ביסטו פאר-
דאנהט?

נאסטקע: ער וועט נאך פארפרוירן ווערן, אדער ס'וועט ווער
די דייטשן צוטראגן, און ער וועט אומקומען...
קשישטשוק: טראג אים אריין מיין פוטערנעם שפענצער...

נאסטקע: און אז מע וועט מסרן?
קשישטשוק: זאל נאך אונזער פעלעק זיך באווייזן, וועט מען
שוין עפעס צוטראכטן.

נאסטקע: ס'קען זיין צו שפעט, דאס גאנצע דארף ווייסט, אז
ער איז ביי אונדז.

קשישטשוק: כ'האב געשיקט נאך קאנאכן און יוזעפאטן. אפ-
שר וועלן מיר אים דערווייל ביי זיי באהאלטן ביז פעלעקס
קומען.

נאסטקע: אייל זיך צו, טאטע.

קשישטשוק: גוט, מאכטער, כ'קום באלד אריין (גייט אפ).
נאסטקע: (פארעמט זיך ביים קופערט, שלעפט פון דארט ארויס
א סוועטער, באטראכט אים. מע קלאפט אין מיר). אריין!

קאשקע: גוט מארגן! ביסט אליין גאר, און ווי זיינען עס די-
ניקע אוועק?

נאסטקע: אין נאס אריין. זיי וועלן באלד קומען צוריק. וואס
איז, האסט זיי באדארפן?

קאשקע: יא.

נאסטקע: וועמען, די מאמע, צו דעם טאטן?

קאשקע: דעם טאטן.

נאסטקע: דעם טאטן? טשעקאווע, וואס דו דארפסט רעדן מיטן
טאטן. וויסט עפעס וועגן פעלעקן?

קאשקע: ניין, נישט וועגן פעלעקן, וועגן אייער ייד דארף איך
רעדן מיט דיין טאטן.

נאסטקע: וועגן אונדזער ייד?

קאשקע: יא. וועגן אייער ייד.

נאסטקע: דערצייל מיר, וואס ווילסטו פון אונדזער ייד?

קאשקע: דו וועסט גארנישט פארשטיין.

נאסטקע: דערצייל, דערצייל. איך פארשטיי שוין.

קאשקע: דאס איז גוט. כ'האב געגלויבט, אז דיין ברודער וועט
דיך קלוגער מאכן. טראנסטו אים שוין אין קאמער אריין
עסן?

נאסטקע: יא, כלויז איך טראג אים, נאך איך. דו זאלסט זען
ווי ער שניצט הארט אויס פון א פניאק א פנים. א יידיש
פנים.

קאשקע: וועט ער באלד קומען?

נאסטקע: ווער?

קאשקע: דיין טאטע.

נאסטקע: ער האט געהייסן ווארטן יעדן איינעם, וואס וועט
פרעגן אויף אים, נישט אוועקגיין. זאג אויס וואס ווילסטו
מיט אים רעדן?

קאשקע: כ'האב זיך פארליבט אין דיין טאטן.

נאסטקע: מיין מאמע וועט דיר די אויגן אויסדראפען (ביידע
לאכן) כא — כא — כא!

נאסטקע: אן שפאס, דערצייל מיר. ס'מח דאך זיין טשעקא-
ווע. ווילסט רעדן מיט מיין טאטן וועגן אונדזער ייד?

קאשקע: דאס איז זייער וויכטיק. דו וויסט, נאסטקע, קענסט
דאך דעם סאלטיסעם פארקאכען — סאלארן, ער לויפט דאך
מיר נאך שוין א גאנץ יאָר צייט. ער ליבט מיר, שווערט ער,
ווי א קו א ניגעבוירן קאלב. כא — כא — כא! היינט האט
ער מיר דערציילט, אז א פאָר נייע שטיוול וועט ער בא-
קומען פון זיין באלעבאָס. וא פאָר שטיוול, וועלכע דער
סאלטיס דארף אראפציען פון דעם יידן, וועלכער באהאלט זיך
אויס אין קאמער הינטער אייער סטאנדאלע — היינט ביי-
נאכט דארפן זיי, ער מיטן סאלטיס, אויפהאקן די וואנט
און ארויסשלעפן דעם ייד.

נאסטקע: גאט! וואס וועט זיין מיט אים?

קאשקע: וואלטן נאך אונזערע ברידער געווען אין דער היים,
וואלטן זיי זיך שוין מיט דעם סאלטיס אן עצה געגעבן.

נאסטקע: גאט! גאט! וואס וועט זיין?

קאשקע: ווי ס'וועט נאך פינצטער ווערן, דארף מען אים פון
איין אוועקפירן...

נאסטקע: אָבער ווו? ווו? ווו וועלן מיר אים פירן? אפשר צו
איין, קאשקע, קאשקע?

קאשקע: שטעל דיר פאָר, אז איך האָב שוין געבעטן מיין מא-
מע. זי וויל נישט הערן. זי ציטערט פאר שרעק.

נאסטקע: אין ווו דעז? ווו אהוין? ער וועט אומקומען. זאלסט
אים אָנקוקן, ווי וויל ער איהן, ווי אידל ער איז. יעדעס
מאָל, ווען איך ברענג אים אריין עסן, פרעגט ער מיך צי מיר
שפאָרן נישט אָפּ דאָס עסן פון אונדזערע מיילער. איך זאָל
אים מער ווי וואסער און ברויט נישט ברענגען. ס'איז דאך
אזוי אויך אומזיסט. קיין מילך וויל ער נישט. ס'קאסט טוי-
ער, מענהט ער, און ער האָט נישט מיט וואָס צו באַצאלן. ער
וויל נישט, זאָגט ער, אומזיסט אָפעסן אונדז די ביינער.

ער וויל אוועק מיט פעלעקן שלאָגן זיך מיט די דייטשן. ער
וויל נאך פארענדיקן דעם ייד. (מע קלאפט אין טיר). דער
טאטע אוודאי (זי עפנט).

מיידי: (קומט אריין) א גוט'העלף דיר, נאסטווע.
 נאסטקע: א גוט'העלף! וואס האסטו געוואלט?
 קאשקע: און איר בין דאך אויך דא, פארוואס עפעס א גוט'העלף,
 נאסטווע, און מיר נישט?
 מיידי: מיט דיר דער איר נישט.
 קאשקע: פארוואס עפעס רעדסטו נישט מיט מיר? ס'פאסט דיר
 נישט? א! דו ביסט דאך א רייך טעכטערל, און איר א פא-
 ראכעס א מיידי.
 מיידי: נישט דערפאר. פאר מיר זענען אלע גלייך.
 קאשקע: אזוי גאר. אלע גלייך, ארעם און רייך.
 מיידי: אזוי, אזוי. וואס, ס'נעפעלט דיר נישט?
 קאשקע: ס'נעפעלט מיר זייער. נאך פארוואס האסטו בלויז נאם-
 טושן געזאגט גוט'העלף און מיר נישט?
 מיידי: ווייל דו ביסט פון יידישע וואמען.
 נאסטקע: און דו אוודאי פון הינטישע.
 קאשקע: פון דייטשישע. דאס האט זיך איר מאמע פאסקודויעט
 מיט די דייטשן אין ערשטן קריג.
 מיידי: דו שוין אויך, נאסטווע? דו ביסט שוין אויך פאר די
 יידן? כ'האב געמיינט...
 נאסטקע: האסט גארנישט באדארפט צו מיינען!
 קאשקע: א לארווע — וויסט מען שוין, וואס קען מיינען...
 מיידי: ביסט אליין א לארווע, דאס האסטו אזוי נאסטווען א-
 גערעדט. דו — כ'ווייס וואס דיין ברודערל טוט. כ'ווייס
 אלץ, כ'ווייס. אלע ווייסן, דאס גאנצע דאך ווייסט.
 נאסטקע: וואן פון דאנען! ביסט אוודאי געקומען עפעס אויס-
 שנאפן פון מיר. מ'האט דיר געשיקט אהער! וואן פון דא-
 נעט, דו גנבט! די שטיוול האסטו דאך ביי די יידן געג-
 בעט! זייערע שטובן אויסגערויבט. (זי עפנט אויף די טיר)
 וואן!
 מיידי: ווארט שוין, ווארט! א ייד באהאלט איר! א ייד! (א-
 טלויפט).

קאשקע: א פאסקודניצע! א לארווע! גאנצע טעג קריכט זי ארום
 איבער אלע שטובן שנאפן וואס דארט קומט פאר. און צום
 סאלטיס אין סטאדאלע פארקריכט זי אויך... אלע מיידי-
 לעך ווייסן עס. דו ביסט א גאר געווען און געחברט זיך מיט
 איר. פח לאנג קען איר זי שוין, נישט באדארפן זי איבער
 דער שוועל אריבערלאזן.
 נאסטקע: האסט געהערט, וואס זי האט געזאגט: כ'ווייס אלץ,
 א ייד באהאלט איר ביי זיך. זי וועט דאס איצט איבער-
 גאנצן דאך צעקלאפן. מיר האבן שלעכט געטון, וואס מיר
 האבן זי ארויסגעטריבן. באדארפן זיך מיט איר גוט באגליי-
 קאשקע: אלץ איינס — צי גוט, צי שלעכט. זי וועט מיט דער
 צונג מאכן. און מען ווייסט שוין אזוי אויך. אן איר ווייסט
 דאס גאנצע דאך, אז ביי איר באהאלט מען אויס א ייד.
 דערפאר טאקע, בין איר געקומען היינט איבערצורעדן מיט
 דיין טאטן, אז מע דאך אים איבערפירן ערגעץ אנדערש
 און אן אנדער כאטע אריין, אדער אינגאנצן ארויספירן אין
 אן אנדער דאך.
 נאסטקע: טשעקאווע פון וואנען ווייסט דאס גאנצע דאך?
 קאשקע: די קינדער און די ווייבער זענען דאך ביי איר געווען,
 ווען ער איז געקומען. קאנאכס און יוזעפאטס יינגלעך. וויפל
 מ'האט זיי נישט אָנגעוואָגט, אז זיי זאלן שווייגן, העלפט
 נישט. זיי פלאפלען.
 נאסטקע: כ'האב מורא. ס'קען מיט אים שלעכטס געשען.
 קאשקע: אויב מע וועט אים פון דאנעט נישט ארויספירן, בא-
 האלטן ערגעץ אנדערשוו, קען ער אומקומען.
 נאסטקע: א שאך. זאלסט זען סארא שיינער ייד.
 קאשקע: א יונגער?
 נאסטקע: אפשר צוואנציק יאָר אלט, אפשר נאך צוויי, דריי.
 קאשקע: א בלאַנדער?
 נאסטקע: א שווארצער מיט געקרויזלטע האָר.
 קאשקע: א שוואכער?

נאסטקע: כוין, א געזונטער, מיט א נאז ווי ביי אן אדלער, מיט
שווארצע אויגן. ער זעט אויס ווי אונדזער פעלעס, נאך א
ביסל העכער.

קאשקע: נאסטווא, האסט זיך אין אים... הא?

נאסטקע: ביי שוין! מיר ליגן נישט אין זינען איצט נאריש-
קייטן, נאך, פארשטייט? ער איז מיר אשאד! פארשטייט?
מארינע: (פירט אריין א ציטערדיקע, אפגעריסענע, איינגע-
הויקערטע פרוי) אומגליקלעכע! נאט מיינער, ווי זי ציטערט.
קאשקע: דאס איז די לאזערעכע, און ווי זי האט אויסגעזען מיט
צוויי יאָר צוריק!

נאסטקע: מאמא! האסט נישט מורא געהאט? ס'איז נאך
ליכטיק.

מארינע: זי איז געלעבן אין שניי היינטער אונדזער סטאדא-
לע. קיינער האט נישט געזען.

פרוי: (ציטערט די גאנצע צייט) א-א-א-א. קיינער לאזט
נישט אריין. טרייבן פון זיך. ווארפן צו א שטיקל ברויט.
און טרייבן פון זיך. די קינדער ווארפן שניי. איר זוך מין
יינגל. מין יינגל איז דא פאחאן. איר האט אים באהאלטן.

מארינע: אומגליקלעכע, געבער, עס, עס. דערווארעם זיך
אביסל. וועסט ווייטער מוזן געכטיקן אויפן שניי אונטערן
נאָלן הימל, נאך ערגער ווי א הונט. נאט מיינער! וואס איז
געווארן מיט דער גאנצער וועלט? אז מען זאל א מענטש -
א לעבעדיקן מענטש - נישט טאָהן לאָזן איבערגעכטיקן.

נאסטקע: עסט, עסט, מומעניו. (זי צעוויינט זיך הויך).

פרוי: ווין נישט, ווין נישט, מידל. כ'ני באלד. כ'וועל זיך
נאך אביסל אָנווארעמען. ווען די הינט וואָלטן געהאט גרע-
סערע בודעס, וואָלט איר געקענט שלאָפן אין זיי. די הינט
וואָלטן מיך נישט ארויסגעטריבן. זיי האָבן נישט מורא
פאר די דייטשן... דודלען, מין יינגל, האט איר באהאלטן.
כ'זע אים יעדע נאכט, ווען כ'שלאָף נאך איין. מין יינגל...
כ'הער ווי ער וויינט: מאמע, מאמע, רופט ער, און קען מיר

נישט געפינען (נאסטקע און קאשקע האלטן זיך ארום אין
וויינען).

מארינע: אויס וועלט! אויס מענטשן! א דאָרף, א גאנץ
דאָרף זאל מורא האָבן אין אַרעמע פרוי אויסצובאהאלטן.
יעזום מאריא! צי ענדיקט זיך שוין די וועלט?

קאשקע: מומע מארינע, מיר וויינען פחדנים. מיר האָבן שוין
צוגיל מורא.

מארינע: יעדער איינער האט מורא, קינד מיינס. יעדער היט
זיין אייגענעם קאפ. אז די דייטשן געפינען א יודן ביי א
אונדזעריקן, הענגען זיי סיי דעם ייד, סיי דעם אונדזעריקן.
איר זענט נאך יונג, זענען ביי אייך גוטע הערצער, קינדער.
איר ווייסט נאך ווייניק. נאסטוושע, וועסט אריינגיין זאגן אונד-
זער יידן, אז ווי נאך ס'וועט טונקל ווערן, וועט ער מוזן אוועק-
גיין. ס'גאנצע דאָרף ווייסט שוין. ס'וועט אן אומגליק גע-
שען מיט אונדז. וועסט אים אויפן וועג א ברייטל געבן און
זאל ער זיך מיט נאט אין וועג אריין לאָזן.

נאסטקע: (צעוויינט זיך הויך) מאמע, איך קען נישט, איך
קען נישט.

יידענע: (זיצט אין א ווינקל, עסט) ווין נישט מידל! כ'ני
שוין! כ'ני אליין, כ'אייל זיך. כ'זוך מין יינגל. (זי נעמט
צוזאמען די שטיקלעך ברויט, לאָזט זיך ארויסגיין).

מארינע: זיך! נישט דיר מיינט מען. זיך, ווארעם זיך אביסל.
די נאכט איז היינט א קאלטע, וועסט זיכער היינטיקע נאכט
נישט אויסהאלטן. וועסט זיכער פארפרוירן ווערן.

נאסטקע: (וויינענדיק) וועלן מיר זיין די שולדיקע, נאט וועט
אונדז באשטרעפן.

מארינע: אָדעם קינד, וואָס וויינסטו? דאָס הארץ טוט דיר
וויי פאר זיי, אין טאטן אריינגעדאָטן, אלע אין טאטן...

יידענע: די גאנצע שטאָט האָבן די דייטשן אויסגעשאָסן דאָרטן
הינטערן אלטן בית-עולם. אלע ליגן נאך דאָרטן, פארפרוי-

רענע — הארטע ווי שטיינער. כ'בין הארט געווען מיין דודלען זוכן.

נאסטקע: (וויינט) מאמע, אפשר זי אויפן פיעקעליק אוועק-לייגן?

מארינע: כ'וויס אליין נישט. א שאד זי ארויסצוטרעייבן. א זינד פאר נאט אויף זיך נעמען. א קאלטע נאכט וועט היינט זיין. זאל נאך דער טאטע אריינקומען.

ידענע: איז ער דא נישט געווען? אהער נישט געקומען? איר שווייגט, איר וויסט אלץ. איר ווילט מיר נישט דערציילן.

מארינע: זאלן נאך אונדזערע יינגלעך קומען, וועט מען שוין עפעס צוטרעכטן. איצט עס און ווארעם זיך אן.

ידענע: זיי וועלן מיר דערהרגענען. זיי וועלן... (זי הערט אויף עסן. צעשרייט זיך) מערדער! רויבער! האבן מיין יינגל דערהרגעט. ווו איז מיין דודל? (צעוויינט זיך) מיין דודל!

מארינע: בארויף זיך, ארעמע. (זי זעצט זי צוריק אויף דער באנק, דערלאנגט איר הייס עסן). עס, עס, אומגליקלעכע.

ידענע: וועסט מיר נישט ארויסטרייבן? ניין? זאג! (קשישטשוק קומט אריין מיט קאנאכן און יוזעפאטן. אלע טוען אויס די פעלצלעך, זעצן זיך).

ידענע: געקומען מיר ארויסטרייבן!

יוזעפאט: דערקענסטו אונדז, יידענע? לאזערעכע?

ידענע: ניין, ביסט שוין נישט יוזעפאט און דו נישט קאנאך. נישטא קיין מענטשן.

קשישטשוק: אמת זאגסטו, פרוי — אמת, הייליקער אמת. מיט א מינוט. פריער האב איך זיי דאס זעלבע געזאגט. אויס מענטשן! אויס! אלטע, נעם זי אריין אין אלסער, און איר, מיידלעך, גייט אויך דארט אריין.

נאסטקע: טאטע, קאשקע וויל...

קשישטשוק: גייט איצט אריין אין אלסער, מיר האבן דא א געשעפט.

נאסטקע: טאטע, קאשקע דארף מיט דיר עפעס רעדן... קשישטשוק: שפעטער, שפעטער. איצט גייט אריין אין אלסער. נאסטקע: טאטע.

קשישטשוק: געגאנגען. כ'האב געזאגט שפעטער, איז שפע-טער. (אלע פרויען גייען ארויס. קאנאך מיט יוזעפאטן זיצן אויף א באנק. קשישטשוק גייט ארום פארטראכט). נו? איר שווייגט?

יוזעפאט: וואלט עס כאטש געווען אונזער ייד. קאנאך: יא, וואלט ער כאטש געווען אונדזער ייד.

יוזעפאט: וואלט געווען פארוואס איינצושטעלן די אייגענע...

קאנאך: יא, וואלט געווען פארוואס איינצושטעלן די אייגענע...

קשישטשוק: און וואס טוט מען מיט אים? איבערגעבן די דייטשן? אדער אליין אים ארויסיאגן? הא? איר שווייגט אלץ? (הייבט מיט די אקסלען) איך וויל דאך פון אייך נישט איר זאלט אים לאנג האלטן. א מעת-לעת צוויי אין סטא-דעלע פארשטעקן. באלד וועט זיך מיין יינגל באווייזן, וועט ער מער אויפטון ווי מיר אין דרייען. ער וועט אים שוין ערגעקרוי פירן.

יוזעפאט: א מעת - לעת צוויי קען ער נאך זיין ביי דיר, ווי ער איז געווען ביז איצט...

קאנאך: יא, א מעת-לעת צוויי קען ער נאך זיין ביי דיר...

קשישטשוק: דער הונט דרייט זיך הינטער די ווענט. ער ווייסט אלץ. דא איז שוין א געפאר.

יוזעפאט: מע דארף זיך מיט די באבעס אן עצה האלטן, אן זיי וועסטו גארנישט אויפטאן. מע וועט דאך אים דארפן עסן געבן. אויב נישט די באבעס...

קאנאך: נו, יא, ווער וועט אים עסן געבן, אויב נישט די באבעס?

קשישטשוק: ניין, דאס נישט. די באבעס דארפן נישט וויסן.

די באבעס האבן אויפגעפלאכטענע צינגער. זיי וועלן באלד צעמאלן איבערן גאנצן דאך, און איר וועט צוזאמען מיט אים אריינפאלן.

יוזעפאט: טאקע, מיר וועלן צוזאמען אריינפאלן.
קאנאך: צוזאמען מיט אים אריינפאלן. ניין, די באבעס קיין פופס
נישט.

קשישטשוק: דו, אדער דו, ס'ווערט טונקל. כ'וועל אים אָנ-
ווייזן די סטאדעלע, און ער וועט זיך פארשטעקן אין היי
אדער אין שטרוי אויף עטלעכע מעת-לעת. איך וועל אים
מיטגעבן ברויט מיט וואסער, ביז מוין יינגל וועט זיך בא-
ווייזן. ווי ער קומט נאך, נעם איר אים צו ביי אייך. איז גע-
מאכט?

יוזעפאט: גארנישט געמאכט אָן די באבעס.
קאנאך: יא, אָן די באבעס קען מען נישט א מענטש אט אָן
דער באבע נישט מער ווי א האלבער מענטש. און א האל-
בער מענטש קען גארנישט צומאכטן.

קשישטשוק: איז וואָס טון מיט אים? אייער עצה?
יוזעפאט: מוין עצה, גיב אים א שטעקן און ברויט און הייס
אים גיין.

קאנאך: יא, הייס אים גיין.
קשישטשוק: אין אזא זאוויערעכע דאָס איז דאָך ערגער ווי דער-
מאָרדן אים. ווער וועט אים איבער דער שוועל אריבערלאָזן?
ניין, דאָס נישט. קיין הינט טרייבט מען אויך נישט ארויס
אויף אזא קעלט. אויס מענטשן, חיות, האָט זי געזאָגט די
לאָזערעכע. חיות זענען מיר געוואָרן. אלע אין דרייען ווילן
מיר נישט דאָטעווען איין מענטשן. דאָס געוויסן פארלוירן!
אין מענטשלעכקייט פאחגעסן...

יוזעפאט: איז גיב אים איבער דעם סאָלטיס, זאָל ער מיט
אים טון וואָס ער וויל. נישט אונזער זאך. ער איז דער קאָפּ
פון דאָרף, זאָל ער טראַכטן...

קאנאך: נו, יא, ער איז דער קאָפּ פון דאָרף. זאָל ער טראַכטן.
קשישטשוק: אזוי?
ביידע: אזוי. זאָל ער טראַכטן.

קשישטשוק: און דער סאָלטיס וועט אים גלייך פירן אין דער
זשאנדארמערע.

יוזעפאט: דאָס איז שוין זיין זאך.
קאנאך: יא, דאָס איז שוין זיין זאך. ער וועט שוין פאר גאָט זיין
פאראנטוואָרטלעך.

יוזעפאט: ער וועט שוין פאר גאָט זיין פאראנטוואָרטלעך.
קשישטשוק: אָ, איר פאָדלעצעם! ווי איר דרייט עס זיך א-
רויס פון אלעם. צו וואָס אים ערשט ארויסטרייבן אויפן
פראָסט און אים פארן טויט פייניקן. צו וואָס אים איבער-
געבן צום סאָלטיס, מען זאָל אים שלאָגן, שינדן פון אים די
הויט פארן טויט. איז שוין בעסער, מענטשלעכער מיט איין
קלאַפּ אין האַרץ און א סוף. אָט, נעמט דאָס מעסער...

יוזעפאט: אָבער וואָס האָסטו זיך צעשריגן אויף אונדז? וואָס
שטופסטו אונדז דאָס מעסער אין האנט. מיר האָבן קיין
יידן ביי זיך נישט באַהאַלטן און מיר וועלן זיי נישט מאָרדן!
טו דיר מיט אים וואָס דיר געפּעלט. ווילסטו, באַהאַלט
אים אַלײן, ווילסטו, גיב אים איבער דעם סאָלטיס. אונז
לאָז צורו. אונדז רעד נישט צו צו קיין אומגליק!

קאנאך: יא, צו אן אומגליק.
קשישטשוק: פחדנים!

מאָרינע: (לויפט אַרײַן, נאָך איר קאַשקע און נאַסטקע און נאָך
זיי לאָזערעכע) וואָס זיינען דאָס די געשרייען? וואָס שריי-
סטו, אַלטער? וואָס קומט דאָ פאַר צווישן אייך?

יוזעפאט: דאָס האָט זיך דיינער אזוי צעשריגן. ער טשעפעט
זיך צו אונדז, שרייט אויף אונדז. באַליידיקט, זיגלט, שעלט
און טרייבט ארויס. כ'ווייס נישט מיט וואָס מיר האָבן זיך
אזוי פארזינדיקט.

קאנאך: טאקע, מיט וואָס האָבן מיר זיך עס אזוי פארזינדיקט?
מאָרינע: דאָס איז ער לעצטנס אזוי אויפגעקאָכט (פון גאָס
הערט זיך א טומעל. אלע ווערן שטיל, הערן זיך איין).

סאלטיס: (קומט אריין מיט נאך צוויי יונגע פויערן. אלע מיט גראבע שמעקנס) א גוטן אונט, שכנים. ווי מע זעט איז ביי אייד פריילעך, א סך מענטשן. א, וואס איך זע. די אלטע האלט איר אויך ביי זיך. זי וועט אייד נאך א קרענק אריין-ברענגען אין שטוב אריין. קוקט ווי שמוציק זי איז, און פון וואנעט האט זי זיך דאס גענומען אהער?

מארינע: אן ארעמע פרוי, נעכעך. נאך וואס אריינגעקומען, א פארפרוירענע...

סאלטיס: כ'זע זי שוין עטלעכע מאל די לעצטע טעג. זי מוז אוודאי זיין א יידישקע. היינט וועל איך זי אפשטעלן אין זשאנדארמערע אריין. כ'האב אזא באפעל באקומען. כ'בין פאראנטווארטלעך מיטן קאפ. כ'מוז אלע יידן אויסגעפונען. זיי וולוטשען זיך ארום דא נישט ווייניק.

קשישטשוק: און וואס קרינסטו פון יעדן ייד, וואס דו דער-מאָרדעסט?

סאלטיס: איך דערמאָדע נישט. איך גיב זיי נאך איבער אין דער זשאנדארמערע אריין. כ'טו דאס נישט פאר קיין געלט. כ'בין דער סאלטיס פון דאָרף און דאָס גייט אריין אין מיינע פליכטן.

קשישטשוק: מע דערציילט וועגן דיר, אז דו האָסט אויס-באהאלטן אברהם ברעשמער, דעם רייכן פערד-סוחר פון אונדזער שטעטל, דערנאָך האָסטו אים באַרויבט און דער-מאָרדעט.

סאלטיס: א ליגנט. ווען כ'האָב אים אָפגעפירט אין זשאנדאר-מערע, האָט ער נאך געזשופעט. פאר שרעק האָט ער רעדן נישט געקענט.

קשישטשוק: דאָס האָסטו אים אזוי צעהרנעט, ער זאָל נישט קענען אויסזאָגן וויפל געלט האָסטו ביי אים צוגערייבט.

סאלטיס: כ'האָב אים בלוז א פאָר שמיץ אריינגעוואָרפן, ווייל ער האָט מיט גוטן נישט געוואָלט גיין.

קשישטשוק: און איצט ביסטו געקומען צונעמען אויך די אומגליקלעכע.

סאלטיס: נישט בלויז די שמוציקע, נאך נאך עמעצן אויך.

קשישטשוק: וועמען דאָס? אפשר מיר אויך?

סאלטיס: הער אויף, קשישטשוק, זיך שפילן. כ'בין געקומען צונעמען דעם ייד, וואָס דו באַהאלסט אין דער קאמער היינט-טער דער סטאָדאלע, און פאר איינוועגס וועל איך מיטנעמען די שמוציקע אויך, זיי אָפפירן אין דער זשאנדארמערע אריין.

קשישטשוק: כ'וועל אים דיר נישט געבן.

סאלטיס: כ'וועל דיר נישט פרעגן, כ'וועל אים נעמען מיט כוח. קשישטשוק: דאָס וועלן מיר באלד זעען (ער נעמט א מעסער אין האנט אריין).

יזעפאט: לאָז אָפּ, מיכאל, ער איז דאָך נישט אליין.

קאָנאָד: הער אויף, זיי זיינען שטארקער פון דיר.

סאלטיס: אז וועסטו אים נישט געבן מיט גוטן, שיק איך נאך זשאנדארן, דאמאלסט נעמט מען דיר אויך מיט. דיר, דיין ווייב און טאכטער. דיין הויז וועלן זיי פארברענען, און אלץ צונעמען. בעסער שטעל זיך נישט אקעגן. כ'פיר אויס א באפעל.

מארינע: לאָז געמאד, אלטער. זאָל ער טון מיטן ייד וואָס ער וויל. ער איז סאלטיס. ער וועט פאר גאָט דארפן זיך פא-רענטפערן.

סאלטיס: מארינע, בענגנט אים אריין. (ער ווענדעט זיך צו איינעם פון די פויערים, מיט וועלכע ער איז געקומען) גיי מיט. קוים פרוווט ער אנטלויפן, דערלאנג אים אזוי, ווי האָסטו יענעם געכטיקן דערלאנגט, ער זאָל נישט קענען מער לויפן.

קשישטשוק: (אין כעס) וועסטו נאך ווערן אויפגעהאָנגען אויף דיין אייגענעם פלויס, אויסוואַרף דו!

סאלטים : מע ווייסט נישט ווער פריער.

(מארינע צלמט זיך, גייט ארויס. נאך איר גייט ארויס איין-
נער פון די פויערן, וועלכע זענען געקומען מיטן סאלטים.
קאשקע שארט זיך אהויס פון שטוב. פון גאס הערט זיך א
טומל. ס'קומען אריין מארינע, דער ייד, געפירט פון א
הויכן, געזונטן פויער. דער ייד האלט זיך מיט דער האנט
ביים צעבלוטקטן קאפ.).

פויער : ער האט זיך, ווי דער געכטיקער, אנטקעגנגעשטעלט,
נישט געוואלט גיין. האב איך אים א זעץ דערלאנגט, אז די
יוכע האט אים באגאסן.

סאלטים : א, גארנישט ענלעך צו א יידן. און אפשר ביסטו
נישט קיין ייד?

ייד : ב'בין א ייד.

סאלטים : בינדן אים די הענט.

ייד : (לאזט זיך נישט). קיין לעבעדיקן וועט איר מיך נישט נע-
מען (כאפט ארויס א לאנג מעסער צו די פויערן, וועלכע
וויילן אים בינדן. א פויער פארמעסט זיך מיט א שטעקן.
קשישטשוק כאפט א מעסער. ס'האלטן אים ארום יווע-
פאט מיט קאנאכן).

פעלעק : (קומט שנעל אריין מיט נאך צוויי יונגע פויערים, נאך
זיי, א פארסאפעטע, קאשקע). ווער האט עס זיך דא אזוי
צעבאלעכטעוועט? דו הינטישער סאלטים!

כוף פון צווייטן אקט.

דריטער אקט.

קומט פאר אין קאסער, ווו דער ייד באהאלט זיך אויס. אין א ווינקל
ליגט א קופע היי מיט שטרוי. אין צווייטן ווינקל קומט ארויס פון דער
ערד א קורצער שטאם פון אן אונטערדעקטן בוים. פון אויבן שטעלט
דער שטאם מיט זיך פאר א מענטשלעך געזיכט. ס'קומען אריין דריי
פארטייגער אונטערדעקטן ווינקערדיק. זיי האלטן אין מיטן א שמועס.

קאזשימיעזש : רעדן קען ער שיין דער ייד. וואלט ער זיך
געקאנט אזוי שלאגן, וואלטן מיר אים אן א קלער געמענט
מיטנעמען מיט זיך. ווי אזוי האט ער עס געזאגט? ווען די
רויסע ארמיי וואלט פארשפילט, וואלט אויף דער ערד פינצ-
טער געווארן.

פעלעק : און פון יידישן פאלס וואלט קיין זכר נישט געבליבן.
קאזשימיעזש : און פון אונדז וואלטן די דייטשן געמאכט
פארקאכעס. (קאזשימיעזש מיט פעלעקן לייגן זיך אויף דער
שטרוי).

וואסיל : ס'איז גארנישט שלעכט געזאגט. ס'איז נאך אביסל צו
ווינציק.

קאזשימיעזש : וואס נאך וואלטן געטון די דייטשן?
וואסיל : זיי וואלטן דיר איינגעשפאנט אין א וואגן, געמאכט
דיך פאר א פערד און געהייסן זיך שלעפן.

קאזשימיעזש : ער! נארישקייטן...

וואסיל : נארישקייטן זאגסטו. וואלט א קוק געטון וואס עס
טוט זיך אין די שמעט, וואלטו ערשט געזען די אמתע
דייטשן. וואלט געזען וואס זיי טוען אין ווארשע, לאדזש,
קראקאו און אין אנדערע שמעט, וואלטו שוין געגלויבט

אין דעם יידם ווערטער. (באמערקט דעם שטאם, גייט צו
און באטראכט אים). א, דאס איז דעם יידם ארבעט —
א מייסטער! קוקט נאך גוט זיך צו, חברים. ס'דאכט זיך, אז
א מענטש איז איינגעגראבן אין דער ערד, מיט איינגעגראבן,
ער רייסט זיך צום הימל, נאך די ערד האט אים הארט
ארוםגעקלאמערט. עס דאכט זיך אפילו, אז ער שרייט.
קוקט זיך צו צום פנים, צום מויל, און איר וועט אנהייבן
הערן א קול ווי פון אונטער דער ערד. (קאזשימיעזש און
פעלעק צעלאבן זיך).

קאזשימיעזש: הער אויף, וואסיל, הער אויף! דו ווילסט אונדז
ווייזן אז דו ביסט פון א גרויסער שטאט? א שטיק האלץ
און שוין. כא... כא... ווי אזוי האסטו געזאגט? שרייט
צום הימל? צי קאן דען א פניקס, א שטיק האלץ שרייען צום
הימל?

פעלעק: דא איז געשטאנען אן אלטער בוים מיט געדיכטע און
ברייטע צווייגן. ווען כ'בין נאך א קינד געוועזן, האב איך
געקלעמערט אויפן סאמען שפיץ און זיך צעריסן די הויזן.
די דייטשן האבן באפוילן אים אונטערצוהאקן, און איצט
שטייט ער ווי א פארזעניש, דער פניקס. אז כ'קוק אויף אים,
באקום איר עפעס מורא. כ'ווייס אליין נישט פארוואס. מיר
דאכט זיך, אז ער וויינט, דער שטאם, פארוואס מ'האט אונ-
טערגעשניטן זיינע צווייגן.

וואסיל: אט, אט, פעלעק — דו פארשטייט אויך עפעס. און
דו, קאזשימיעזש, קוק זיך גוט איין. אט אזוי. נאך,
נאך. נו, זאג, ס'דאכט זיך דיר גארנישט?

קאזשימיעזש: ניין, פארדרייט נישט די קעפ! אבי איר זענט
א שטיקל צייט אין שטאט, מאכט איר זיך פאר גאנצע גע-
לערנטע, פאר פראפעסארן. דו, פעלעק, דאכט זיך, ביסט
אויך געווען עטלעכע טעג אין ווארשע?

פעלעק: נישט עטלעכע טעג, נאך א גאנץ יאר. מיין טאטע האט
מיך געוואלט פאר אן ארבעטער מאכן, נאך איר האב

נישט געוואלט ווערן קיין לייט. כ'האב געבענקט צו דער
ערד, צום וואלד. איינמאל, ווען די שטאטישע זיינען גע-
גאנגען ווי א ים איבער ווארשע און געזונגען, האט מיר די
הינטישע פאליציי אזוי צעקלאפט, אז כ'בין פון דארטן
אנטלאפן און מער נישט געוואלט זיך אהין אומקערן.

וואסיל: און איך, ברודערל, בין א האלב לעבן אפגעווען אין די
שטעט, אין ווארשע, לאדזש, קראקע, לעמבערג און ווי
נישט ווען נישט די מלחמה, וואלט איך היינט אויך דא
נישט געזעסן.

קאזשימיעזש: און א שלעכטער צייט ציט יעדן מענטש
אהיים.

וואסיל: אמת, און דערצו נאך האבן די דייטשן דעם טאטן מיי-
נעם דערמאנדעט, און די מאמע איז פארבליבן אליין. צו
עסן אין דארף איז שטענדיק פאראן, איז מען געקומען.

פעלעק: נו, גענוג, חברים, זיך פארדערט. היינטיקע נאכט
דארף מען דעם ייד צונעמען. מארגן קען דער הינטישער
סאלטיס צוטרעגן דער זשאנדארמערע — און אונדזער
גאנץ האב און גוטס וועט אוועק מיטן דויד.

וואסיל: ס'איז דא נישט פאראן קיין סך צו טראכטן. מיר גייען
גאנץ פרי אויפן פונקט, נעמען מיר אים מיט.

קאזשימיעזש: און דער קאמענדאנט?

וואסיל: וואס דער קאמענדאנט?

קאזשימיעזש: וואס וועט זאגן דער קאמענדאנט?

וואסיל: ער וועט זיין צופרידן. מיר ברענגען נאך א יונג.

קאזשימיעזש: א ייד.

וואסיל: איז וואס איז, אז א ייד?

קאזשימיעזש: ס'איז נישט אזא פראסטע זאך. די חברה
וועט נעמען דודערן, צו וואס עפעס געבן צו פרעסן אזא
איינעם?

וואסיל: וואס הייסט צו וואס געבן עסן? און מיר אלע?

קאזשימיעזש: אלע שלאגן זיך מיט די דייטשן.
 וואסיל: און ער וועט זיך אויך שלאגן, נישט ערנער ווי אלע.
 קאזשימיעזש: אזוי מיינסטו?
 וואסיל: איך בין זיכער דערין.
 קאזשימיעזש: און איך בין נישט זיכער. און דו, פעלעק, ווי מיינסט, דער ייד וועט זיך שלאגן?
 פעלעק: כ'ווייס נישט, דאס וועט מען שפעטער זען. נאך איך מיינ אויך, אז סיי דער קאמענדאנט, סיי די כעווערע וועלן קרימען מיט די געזער.
 וואסיל: און איך זאג איד, אז ער וועט זיך שלאגן נאך בעסער ווי די אנדערע.
 קאזשימיעזש: פון וואנעט נעמסטו עס?
 וואסיל: ווייל איך קען זיי פון די שטעט. ווייל זיי האבן נישט וואס אנצווערן. אונדז איז א שאך די היים, די משפחה, די קינדער. אים אבער, וואס קען זיין א שאך. וואס? אלץ האט ער פארלוירן. האט קיינעם נישט, איז וואס קען אים צוריקהאלטן? וואס?
 קאזשימיעזש: זעסט דאך ווי זיי שלאגן זיך. גאנצע שטעט ווערן פארטיליקט. מע פירט זיי צו דיר שחיטה, ווי די קעלבער, און זיי שטעלן אונטער די העלדזער. ס'איז שוין אזא פאלק, וואס קען שטארבן, קען זיך אבער נישט שלאגן.
 וואסיל: דאס איז נישט, זעסטו, אזוי פראסט, ווי דו מיינסט. ס'איז נישט אזוי פשוט. מיר, זעסטו, האבן דערווייל איין שונא, דעם דייטש. זיי האבן א סך שונאים, סיי די דייטשן, סיי אסך פון אונדזערע. געדענקסטו, ווען דו ביסט געווען פארווונדעט, האבן די פויערים פון א פרעמד דארף דיך געהיילט, געגעבן דיר עסן, כאטש זיי האט דערפאר געדראגט די קויל, און ווען אויף דיינ ארט וואלט א ייד געווען, וואלטן אזעלכע ווי דער סאלטים אנגעוויזן די זשאנדארמערע, אדער אים מיט די אייגענע פיס צוגעטרעטן.

קאזשימיעזש: און דאך גלויב איך נישט, אז א ייד וועט זיך גיין שלאגן. ער וועט נאכער אומקומען איידער פרייער-ליס גיין אין געראנאל.
 פעלעק: איד האב אן אויסוועג.
 וואסיל: וואס פארא אויסוועג?
 פעלעק: לאמיר אים אויספרווען, צי ער וועט זיך קענען שלאגן?
 וואסיל: ווי אזוי וועסטו אים אויספרווען?
 פעלעק: מיר דארפן דאך איבערפירן מעל. צו וואס פארן ארום דער בריק און אנלייגן צען קילאמעטער. לאמיר שיקן דעם יידן ער זאל אראפברוימען פון דארט דעם דייטשישן פאסטן. מירן שטיין גרייט מיטן שליסן נאענט פון דער בריק, און גלייך אריבערפארן, איידער ס'וועט נאך טאג ווערן. אי מיר וועלן געווינען א קורצערן וועג, אי מיר וועלן האבן אויסגעפרוועט דעם ייד, צו ער איז נישט קיין פחדן.
 קאזשימיעזש: אט! אט! אט! דאס געפעלט מיר. בראווא! בראווא, פעלעק! נוט, נוט צוגעטראכט. אויב ער וועט זיך ספראווען מיטן דייטש, דאן קענען מיר אים מיט זיך מיט-נעמען. מיר וועלן דער כעווערע האבן וואס צו דערציילן.
 וואסיל: מע טאר אזוי נישט. באלד פון באהעלטעניש אויפן פייער? מע דארף אים צוגרייטן. מע דארף אים שיקן מיט נאך איינעם. זאל ער זיך לערנען. מיר זענען אויך נישט באלד צום ערשטן מאל אויף א באוואפנטן דייטש געגאנגן גען איינער אליין.
 קאזשימיעזש: א! דו גלויבסט אויך נישט אין אים. כ'זע שוין.
 וואסיל: כעלויב יא.
 קאזשימיעזש: דאן זאל ער גיין.
 פעלעק: זאל ער גיין.
 וואסיל: זאל זיין, ווי איר ווילט. זאל ער גיין.
 פעלעק: (קוקט אויפן זיגער) ס'איז שוין שפעט, נישטא קיין

ציט מער צו באלעמוטשען. קומט, מיר וועלן אים דאס פארלייגן. (אלע דריי נייען ארויס. מארינע פירט אריין די יודישע פרוי איינגעהילט אין א קאלדע. די פרוי ציטערט פאר קעלט).

פרוי: איר וועט מיר נישט ארויסטרייבן? ניין? ס'איז אזוי קאלט. קאלט! או, או. (ציטערט).

מארינע: ניין, מירן דיר נישט ארויסטרייבן.

פרוי: דא וועל איך שוין קאנען זיין? נישט באדארפן אויפן שניי ליגן? דער שניי איז אזוי קאלט. און שטארבן קען איך נישט. די נשמה וויל מיר נישט פארלאזן. ביז כ'ועל מיין דודלען נישט געפינען, קען איר נישט שטארבן.

מארינע: שווייג, אומגליקלעכע, ס'קען ווער אונטערהערן. דו וועסט דא אויך אויסגיין פאר קעלט, פונקט ווי אויפן שניי. פרוי: דא איז שטרוי פאראנען. כ'ועל זיך באהאלטן, איינ-נראבן, אז זיי זאלן מיר נישט זעען. פאר די גלגלים בא-האלטן זיך. פאר די דייטשן, פארן סאָלטיס.

מארינע: (דעקט ארום די פרוי מיט היי) אזוי. אזוי. א! זעסט, דא וועט דיר ווארעם זיין. צייטן געקומען, גאט מיינער! מע זאל א מענטשן א אומשולדיקן מורא האבן ביי זיך אין שטוב צו האלטן.

פרוי: (דערזעט דעם שטאם אין צווייטן ווינקל, רייסט זיך אויף פון שטרוי ארויס) ווער? ווער איז דאָרט? ווער קוקט עס ארויס פון דאָרט? ער קוקט צו מיר, ער רופט מיר.

מארינע: ווו רייסטו זיך? דאָרט איז א פניאק, א שטיק האַלץ. פרוי: (שטופט זי אוועק פון זיך, קריכט ארויס פון שטרוי, דערנענטערט זיך צום שטאם) א-א, דאָס איז ער — ער! ער! פ'האָב אים געפונען, מיין יינגל. (זי גלעט דעם שטאם) מיין דודל. (האלדזט דעם שטאם) מיין אָרעם יינגל. זיי האָבן דיר באהאלטן פאר מיר... אין דער ערד איינגעגראָבן, אז איך זאל דיר נישט זען. מיין דודל, מיין יינגל. (זי האלדזט דעם שטאם).

מארינע: גאט מיינער! פון זינען אראפ! פרוי: דערהרגעט און אין דער ערד אריינגעגראָבן. קשישט שווק: (קומט אריין) ווער רעדט דאָ? מ'הערט אויף יענער זייט וואנט. ס'קאן נאך ווער דורכגיין.

מארינע: דו שלאָפסט אויך נישט? קשישט שווק: פארוואָס לאָזטו זי ליגן אויף דער גאלער ערד? זי וועט נאך פארפרוירן ווערן.

מארינע: זעסט דאָך, זי איז משוגע. זי מיינט, אז דער שטאם איז איר יינגל.

קשישט שווק: אין שטרוי אריין באדארף מען זי אריינזעצן, איינדעקן.

מארינע: דאָס מיינל שלאָפט?

קשישט שווק: אלטע, כ'ניי היינט מיט די יינגלעך.

מארינע: גאט מיינער! אויך משוגע! אלע משוגע געוואָרן.

קשישט שווק: האָסט א טעות, אלטע. מע דארף אזוי האָסט אליין נעכטן געוואָנט: דאָס יינגל אין די שנייען שלאָגן זיך. מיט די דייטשן אוועקגעלאָזט, און אליין זיצסטו און ווא-רעמט זיך ביים אויוון. ביסט גערעכט געווען, אלטע, גע-רעכט.

מארינע: ווו וועסטו מיר מיטן מיינל אויף הפקר איבערלאָזן? פרוי: דודל, דודל, מיין אָרעם יינגל! (זי האלט דעם שטאם, לייגט אוועק דעם קאָפ אויף אים).

קשישט שווק: דאָס מיינל וויל... וויל אויך... גיין.

מארינע: איר זענט אלע... דו האָסט אלע פון וועג אראָפגע-פירט. אלע וועסטו אומברענגען. גאט מיינער! גאט!

קשישט שווק: שריי נישט, אלטע. מע דארף אזוי.

מארינע: דאָס מיינל וועל איר דיר נישט געבן. ניין! כ'ועל זי נישט אוועקלאָזן.

קשישט שווק: נו, גוט, זאל זי בלייבן מיט דיר, אויב זי וועט וועלן.

מארינע: וואס הייסט אויב זי וועט וועלן? און ווי ביסטו? דו
ביסט א טאטע, אדער ביסט נישט קיין טאטע? א! דו ביסט
שוין אזא טאטע. אזוי ווי דער טאטע, אזוי די קינדער.
קשישט שוין: כ'האב זי געפרווט איינבעטן: די מאמע קען
אליין נישט, וועט אליין נישט וועלן פארבלייבן.

מארינע: גאט! גאט! (וויינט).
קשישט שוין: נו וויין נישט, אלטע. זיי נישט קיין באבע. מירן
מיט איר ביידע פרווון א רעד טון (ער נעמט זי ארום).
פרוי: (נלעט דעם שטאם. פאלט אוועק נעבן אים. בלייבט
רויך ליגן) דו-ד-ל, קינד-מיינעס, יינגל... מ...

מארינע: זע נאך, צי זי איז איינגעשלאפן? מע דארף זי און
שטרוי אריין. דא וועט זי פארפרוירן ווערן. (קשישט שוין
בויגט זיך איין, הערט זיך איין, שטעלט זיך אויף. נעמט
אראפ דאס היטל, צלמט זיך) צי איז זי... גאט מיינער? צי
איז זי טאקע...

קשישט שוין: יא.
מארינע: זי האט דאך ערשט גערעדט!
קשישט שוין: (בייגט זיך נאך אמאל איין. שטעלט זיך אויף.
קוקט זיך ארום). מע באדארף זי אוועקלייגן אין א ווינקל.
אינדערפרי וועסטו מיטן מיידל באגראבן זי דא אונטערן
שטאם, אויפן זעלבן ארט, ווי זי, די אומגליקלעכע, האט איר
נשמה אויסגעהויכט (טראגט אוועק די פרוי אין א ווינקל,
לייגט זי אוועק, דעקט זי צו מיט א קאלדערע).

נאסטקע: (קומט שנעל אריין — א דערשטאקענע) טאטע!
מארינע: און דו שלאפסט אויך נישט? ווילטשעסט זיך ארום
נאנצע נעכט.

נאסטקע: טאטע. ער איז נישטא!
מארינע: ער איז אין סטאדאלע. אין שטרוי פארשטעקט.
נאסטקע: ניין, ניין, ער איז דארט נישטא. כ'ניי פון סטאדא-
לע. כ'האב אים געזוכט, גערופן, ער רופט זיך נישט אן.
ער איז נישטא.

קשישט שוין: די יינגלעך האבן אים ערגעץ אוועקגעפירט.
נאסטקע: ווי? ווי האבן זיי אים אוועקגעפירט?

קשישט שוין: בארויף זיך, מיידל. זיי וועלן מיט אים באלד
קומען. זיי היטן אים נויט אפ. זאגן נישט, טאכטער, די יינג-
לעך זענען כוואטן. זיי וועלן אים קיינעם נישט אפגעבן.

מארינע: גאט, גאט מיינער! אלע זענט איר משוגע, אלע. ניי
לייג זיך שלאפן, קינד מיינס, שוין נאך האלבער נאכט, די
הענער וועלן באלד קרייען, און אלע ווילטשען זיך ארום. ניי
לייג זיך. דער טאג וועט באלד אָנקומען און ארבעט איז
גענוג פאראן.

נאסטקע: כ'וועל זיך נישט לייגן, מאמע, כ'ניי מיט פעלעקן
אין וואלד.

מארינע: אלטער! אלטער! דו הערסט נישט? טויב ביסטו? גאט,
יעזוס מאריא, ווי אומגליקלעך איך בין! פארוואס שווייגסטו,
טאטע?

קשישט שוין: נאסטקע, מע קען נישט די מאמע איינע לאזן...
נאסטקע: זאל דער טאטע גארנישט זאגן. כ'ניי מיט פעלעקן.
כ'ניי באלד, זאלן זיי זיך נאך באווייזן.

קשישט שוין: נאסטקע, מיידל! די מאמע וועט זיך איינע
אליין קיין עצה נישט געבן.

נאסטקע: זאל זי אויך ניין מיט אונדז.
קשישט שוין: און די בהמות, די חזירים, די הינער, ווער וועט
צוהיטן?

נאסטקע: מע קען אלץ מיטנעמען, אז נישט וועלן די דייטשן
צונעמען און אונדז אוועקשיקן צו זיך אין זייער הינטישן
לאנד אריין.

קשישט שוין: זי איז גערעכט, דאס מיידל. דער סאלטיס וועט
צוטרעגן דער זשאנדארמערע, וועלן זיי אונדז אומברענג-
נען. איז שוין בעסער אליין אוועק פון דאנעם.

מארינע: ווי? ווי אוועק?

פעלעק: (קומט שנעל אריין) די מאמע וויסט שוין אלץ?
 נאסטקע: (שרייט) וואו איז דער ייד?
 פעלעק: אלץ דערציילט דער מאמע? מאמע!
 נאסטקע: וואו האט איר דעם ייד אהינגעטון?
 קשישטשוק: דו זעסט דאך די מאמע וויינט.
 נאסטקע: (שרייט) וואו איז דער ייד?
 פעלעק: ער איז אוועק.
 מארינע: (וויינט) אומגליקלעכער! (צום מאן) דו זעסט שוין.
 אז האסט פון אלע א תל נעמאכט.
 נאסטקע: (רייסט פעלעקן ביי א האנט) וואו, וואו איז ער אוועק?
 פעלעק: מיר נעמען זי מיט.
 נאסטקע: וואו איז ער אוועק?
 פעלעק: צו דער בריק.
 מארינע: כ' גיי אין ערגעץ נישט מיט, מיט משוגעים וועל איר
 נישט גיין. אויף פארהיבעל וועל איר נישט גיין מיט איין.
 (וויינט).
 נאסטקע: אויף דער בריק? אויף דער בריק האט איר אים גע-
 שיקט? דארטן שטייט דאך א וואך. דארטן זיינען דאך די
 דייטשן. (זי לויפט ארויס).
 מארינע: נאכטושא! נאכטושא! (זי לויפט נאך).
 קשישטשוק: צו וואס האט איר געשיקט דעם יידן צו דער
 בריק? האט איר נישט געוואוסט, אז דארט שטייט שטענדיק
 א פאסטן.
 פעלעק: מיר האבן געוואוסט.
 קשישטשוק: איר האט געוואלט פון אים פטור ווערן?
 פעלעק: מיר האבן געוואלט אים אויספרוואן, צי ער וועט גיין.
 אדער ער וועט מורא האבן.
 קשישטשוק: נו?
 פעלעק: ער איז געגאנגען.
 קשישטשוק: צום אומקום.

פעלעק: פארוואס עפעס צום אומקום. מיר גייען כסדר און קו-
 מען דערווייל נישט אום.
 קשישטשוק: איר גייט א סך. און ער איז געגאנגען אליין.
 פעלעק: מיר גייען א סך אויף א סך. ער איז געגאנגען איינער
 אויף איינעם.
 קשישטשוק: נישט שטענדיק שטייט אויף דער בריק איין
 דייטש. א סך מאל שטייען זיי אין צווייען.
 פעלעק: אונדז קומט טיילמאל אויס איין אונדזערדיקער אויף
 צען דייטשן.
 קשישטשוק: צו וואס האט דאס געטויגט?
 פעלעק: מיר האבן געוואלט זיך איבערצייגן, צי מיר קענען
 אים מיטנעמען אין אונזער באטאליאן אריין.
 קשישטשוק: וועמענס איינפאל איז דאס געוועזן?
 פעלעק: מיינער.
 קשישטשוק: דיינער! דו וועסט האבן אויף דיין געוויסן דאס
 אומקומען פון א אומשולדיקן מענטש.
 פעלעק: טאטע, איצט וועלן מיר זיך נישט שפארן. לויף זיי
 נאך.
 קשישטשוק: וועמען?
 פעלעק: דער מאמע און נאסטקע. זי איז דאך געלאפן צו דער
 בריק און די מאמע איז איר נאכגעלאפן.
 קשישטשוק: (נעמט שנעל ארויס פון אונזער דעם סטריך
 א ביסל) יינגלישע איינפאלן! (לויפט ארויס. פעלעק
 שפאנט פארטראכט. ס'קומען אריין וואסיל מיט קאושי-
 מיעזשן, אלע שווייגן).
 וואסיל: נה, איר שווייגט. אפגעטון א נארישקייט, און איצט?
 קאושימיעזש: צו לאנג (קוקט אויפן זיגער). שוין בא-
 דארפן צוריק קומען.
 וואסיל: אויב ער זאל בכלל צוריקקומען. און אז ער וועט זיך
 נישט אומקערן?

פעלעק: דאן פארן מיר ארום, ווי ס'איז געווען באטראכט. די פערד זענען געשפאנט, אלץ איז אויפן שליטן, נאך זיך אויף און נעם די לייצן אין די הענט.

קאזשימיעזש: און אויב מ'האט אים דארט פארהאלטן, און ער דערציילט אלץ, ווער ס'האט אים געשיקט, ווער ער איז און צוליב וואס איז ער געגאנגען צו דער בריק, דאן...

וואסיל: וואס דאן?

קאזשימיעזש: דאן קען מען זיך ריכטן אויף די דייטשן.

וואסיל: וואס דיר פאלט איין. ווען מען זאל אים כאפן וועט ער אויך נאךנישט דערציילן. אזעלכער ווי דער ייד שיט נישט.

פעלעק: ער איז אוודאי אין כעס אויף אונדז, ווייל מיר האבן אים געשיקט.

וואסיל: אויף דעם האט ער רעכט.

פעלעק: דאן קען ער אלס נקמה אלץ דערציילן.

וואסיל: לאז צורו. נארישקייטן.

קאזשימיעזש: נישט קיין נארישקייטן. ער קען דאך מיינען, אויב ער וועט אריינפאלן, אז מיר האבן אים עקסטערע געשיקט, קען ער אונדז פארשיטן.

וואסיל: מיר האבן אים דאך נישט באפוילן, בלויז אים פאר-געלייגט. ער האט דאך געזאגט, אז דארט האבן די דייטשן זיין פריינט דערמאנדעט, און דארטן דארף ער נקמה נע-מען. און דאך פיל איד זיך שולדיק.

פעלעק: פארוואס מיינסטו אזוי?

וואסיל: ווייל מיר זיינען באגאנגען אן אומרעכט.

קאזשימיעזש: אזוי?

וואסיל: א גרויסע אומרעכט. באטראכט, א מענטש האט זיך קוים געראטעוועט. אלע זייניקע זענען אומגעקומען...

קאזשימיעזש: מיר דארפן זיך וואס שנעלער אפטרעגן פון דאנעט. ס'קענען זיך באווייזן די דייטשן.

פעלעק: מע דארף מיטנעמען מיינע עלטערן מיט דער שוועסטער.

וואסיל: איצט איז אייך ערשט פארשטענדלעך, וואס איר האט אפגעטון.

קאזשימיעזש: מיר?

וואסיל: איר.

קאזשימיעזש: דו האסט אויך מסכים געווען. (ס'הערט זיך א טומל. אלע כאפן זיך צו די טאשן, נעמען ארויס רעוואל-ווערן. צילן צו דער טיר. ס'קומען אריין קשישטשוק, מארי-נע, זיי פירן אריין נאסטקען, נאסטקע רייסט זיך פון זייער רע הענט).

קשישטשוק: ווו ווילסטו לויפן? וואס קענסטו אים העלפן? טארינע: נאט. נאט מיינער. אלע זענט איר הא פאריקט געווארן. קוים זי אָנגעיאָגט. ווי א משוגענע איז זי געלאפן.

קשישטשוק: לאז זי אָפ! לאז צורו איצט.

פעלעק: שנעלער! מיר מוזן איצט שוין די רגע אנטלויפן פון דאנעט.

מארינע: ווו לויפן? נאך וואס לויפן?

פעלעק: מיר מוזן אנטלויפן! יעדע מינוט קען ווערן צו שפעט. זיי האבן געקענט כאפן דעם יידן און אים צווינגען אלץ צו דערציילן.

נאסטקע: איר גיי נישט מיט איר. די דייטשן וועלן אהער נישט קומען. דער ייד וועט גארנישט זאגן, אויב זיי וועלן אים כאפן. ער וועט שטארבן און גארנישט דערציילן. צו וואס האט איר אים געהייסן גיין צום אומקום? צו וואס האט איר אים געלאָזט?

קשישטשוק: הער אויף, מיידל! הער אויף שרייען. מען הערט דאך דיר איבער דעם נאנצן דאָרף!

קאזשימיעזש: כעווערע, געגאנגען! וואָלט ער נישט אריינגע-פאלן, וואָלט ער שוין געווען צוריק. איר האב פון פארויס

נישט געגלויבט אין אים. א ייד קען אלץ, נאך נישט שלאגן זיך.

קשישט שוין: און איך ווייס עפעס אנדערש. געווען ביי אונדז אין שטעטל א קאניאזש, אז אונדזערע פלעגן זיך אמאל אויפן יארד צעכלינגאנעווען, פלעגט ער אראפנעמען אן ארטשיק פון א וואגן אין דעם גאנצן יארד צעטרייבן. פלעק: טאטע, ס'איז איצט נישטא קיין צייט אויף מעשיות. מיר דארפן וואס גיכער אנטלויפן. ס'קען ווערן צו שפעט. נעם מיט די מאמען, גאסטקען. אלע מוזן אנטלויפן.

מארינע: און די כוואכע?

פלעק: מיר לאזן אלץ איבער. אויב זיי וועלן זיך נישט באווייזן מארגנדיק טאג, וועט ווער פון אונדז קענען צוריקקומען נאך דער כוואכע.

קאזשימיעזש: (קוקט ארויס דורך דער שפארע) שנעלער! שנעלער! פעלעק לויף צו דעם שליטן. דאכט זיך דער קאשטאן האט זיך אויסגעשפאנט.

פלעק: (ארויסגייענדיק) טוט זיך אלע, אלע אן! זייט גרייט! קשישט שוין: אלטע! האסט געהערט? גייטו זיך אן. שלעפ אלץ אויף זיך ארויף. ס'איז א זאוייע. און דו, גאסמאשע, נעם מיין פעלעק.

גאסטקע: איך גיי נישט מיט. כ'פארבלייב דא.

מארינע: איד גיי אויך נישט.

קשישט שוין: און אז די דייטשן וועלן אנטלויפן.

גאסטקע: וואלן זיי אנטלויפן.

מארינע: נאט! נאט! וואס איר האט פארקאכט.

קאזשימיעזש: אויב דער ייד האט אלץ אויסדערציילט, וועלן זיי יעדן, וואס זיי וועלן דא כאפן, אויפהענגען.

גאסטקע: וואלן זיי הענגען...

פלעק: (לויפט שנעל אריין פארסאפעט) זיי גייען.

קאזשימיעזש: ווער?

פלעק: די דייטשן!

וואסיל: די דייטשן? צום געווער! (אלע כאפן ארויס דעוואל-ווערן, צילן צו דער טיר).

קאזשימיעזש: אט האסטו דיר א ייד. כדאי געווען אים אויס-צובאהאלטן.

פלעק: און איינשטעלן די אייגענע. באדאן אין דער ערשטער נאכט נאך באדארפן איבערגעבן דעם סאלטיס.

קאזשימיעזש: אדער אליין אים אוועקלייגן.

מארינע: כ'האב זיך ביי אים געבעטן, אלטער, צו וואס דארפן מיר אן אומגליק אויף אונדזערע קעפ. ס'איז דאך א פרעם-דער ייד.

קשישט שוין: וואלן די באכעס ארויסגיין.

וואסיל: נישט ארויסגיין איצט, זיי וועלן זיי דערשיסן.

קאזשימיעזש: מיר עפענען א פייער און צו צו דעם שליטן.

פלעק: די דייטשן זענען שוין גאנצט.

וואסיל: וויפל זענען זיי?

פלעק: עטלעכע. כ'האב נישט איבערגעציילט. ס'איז פינצ-טער.

וואסיל: נעמען די גראנאטן און ווארטן ביז זיי וועלן צוקומען הארט צו דער טיר.

קאזשימיעזש: מיר עפענען א פייער און צו צו דעם שליטן.

זיי גייען, איינער הינטער דעם צווייטן.

פלעק: איינגעבויגן. מיט די ביקסן אין האנט, זיי גרייטן זיך.

קאזשימיעזש: אט האט איר א ייד.

וואסיל: (קוקט אויך ארויס) אליין אויף זיך דאס פייער גע-שלעפט, פונקט ווי מיר וואלטן אליין נאך זיי געשוקט.

(די פרויען באהאלטן זיך אונטערן שטרוי). אז זיי וועלן זיין גאר גאנצט, וועל איך אויפרייסן די טיר. קאזשימיעזש:

וועט ווארפן אויף זיי דעם ערשטן גראנאט, דו, פעלעק,

וועסט גלייך ארויסלויפן צו די פערד. די דייטשן וואס וועלן

לעבעדיק בלייבן, וועלן זיך זיכער גלייך ווארפן אין שניי

אריין און נישט באמערקן ווי מיר אנטלויפן.

קאזשימיעזש: מע זעט זיי שוין דייטלעך. ס'קען זיין, אז זיי רינגלען אונדז ארום פון אלע זייטן.

פעלעק: פון דאנעם זעט מען נישט.

וואסיל: מע מוז וויסן, צי זיי רינגלען אונדז ארום. ס'מוז זיך ווער ארויסבאקומען.

קשישטשוק: אט וועל איך. (ער נעמט קריכן אויפן בוידעם).

וואסיל: נאט אייך א גראנאט. (דערלאנגט אים).

קאזשימיעזש: זיי דערנענטערן זיך (די פרויען באהאלטן זיך, פארדעקן זיך מיט שטרוי).

פעלעק: מע קען שוין ווארפן די גראנאטן.

וואסיל: נאך נישט. זאלן זיי זיך נאך מער דערנענטערן.

קשישטשוק: (פון הינטער דער וואנט) מע זעט קיינעם נישט. ווייזט אויס, אז בלויז פון איין זייט, פון יענער זייט.

פעלעק: זע נאך, וואסיל, זיי זענען שוין א טריט פופציק פון אונדז.

קאזשימיעזש: פונקט גוט צו ווארפן גראנאטן.

פעלעק: צולאזן זיי נענטער — וועלן זיי אונדז פארווארפן.

וואסיל: באלד, באלד, א רגע, העי, באבעס קריכט ארויס פון לאך! (מארניע און נאסטקע קריכן ארויס פון שטרוי).

בעוורע צו מיר! אט אזוי. גרייטן די גראנאטן (ער גיט א שטויס אין דער טיר. די טיר עפנט זיך ברייט. אלע דריי בלייבן שטין אין דער טיר מיט אויפגעהויבענע הענט מיט די גראנאטן גרייט צום ווארפן).

קשישטשוק: (פון יענער זייט טיר) פארזיכטיק, איך בין עס! (עס קומען אריין קשישטשוק מיטן יידן. דער ייד אין א דייטשישן שינעל. מוט א העלם אויפן קאפ).

נאסטקע: און מיר האבן געמיינט, אז זיי האבן אייך דערהער געט...

וואסיל: האסט אונדז נישט ווייניק אנגעשראקן.

ייד: דער וועג איז פריי.

סוף

64

ביכער דערשיינענע אין פארלאג:

- (1) "חלכות געמא" - נאָוועלן פון ישעיהו שפיגל.
- (2) "דער מענטש וועט גוט זיין" - משלים פון פ. אליצקי.
- (3) "מים אש אויבן קאפ" - לידער פון א. זאק.
- (4) "אויך די חורבות" - פאָעמע פון ח. גראַדע.
- (5) "א. בויס אין ווינס" - דערציילונגען פון י. אַקרוטני.
- (6) "חלך שאול" - ביבלישע טראַגעדיע פון י. אַשענדאָרף.
- (7) "יידן אן געלע לאמעס" - סקיצן פון ח. סמאָליאַר.
- (8) "דער אַפגורנס רוישם" - לידער פון גוטע גיטערמאַן.
- (9) "א. ייד צווישן צויערנים" - פיעסע פון ש. דיאַמאַנט.

רעדאקציע פון פארלאג:

ד. ספאָרד

פ. אליצקי,

